

16. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa Ticari İlişkilerine ‘Yusufça Definesi’ Örneğinde Bir Bakış*

Zeliha Demirel Gökalp**

Öz

Bu makalenin konusunu Kocaeli'nin Kandıra İlçesi Yusufça Köyü'nde bulunmuş olan ve “Yusufça” olarak adlandırılmış define oluşturmaktadır. Definede toplam 154 adet altın, 2 adet gümüş sikke bulunur. Altın sikkelerin 98'si Osmanlı diğer 56'sı ise Avrupa sikkelerinden oluşmaktadır. Avrupa sikkeleri ile Osmanlı padişahlarının sikkeleri çağdaştır. Define kabaca 1462-1622 yılları arasına tarihlenen sikkelerden oluşan yaklaşık 160 yıllık bir birikimi göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, 16. yüzyıla tarihlenen define ışığında söz konusu yüzyılda varlık göstermiş İmparatorluk/devletler/beyliklerin ticari faaliyetleri/ilişkileri üzerinden para dolaşımını tartışmaktadır. Bu nedenle de önce 16. yüzyıl Osmanlı dünyasında ekonomi, pazar, ticaret, tüccar ve para konuları üzerinde durularak definede yer alan sikkeler tarihsel, bölgesel ve darphane işleyişleri ile birlikte ele alınmak istenmiştir. Makalede 16. yüzyıla tarihlenen, Osmanlı ve Avrupa sikkelerinden oluşan 154 altın 2 gümüş sikke içeren Yusufça Definesi örneğinden yola çıkarak, 16. yüzyılda uzun mesafeli ticarete altın sikkelerin yeri/dolaşımı, birikimin sahibi ve mesleği tartışılmıştır. Definedeki yabancı paraların temsil ettiği devletlere, altın paralarına ve darphanelerine değinilmiş, söz konusu devletler ve Osmanlı İmparatorluğu arasında ilişkiler ve bu iki devletin sikkeleri tartışılmış, Yusufça Definesi, Anadolu ve Anadolu dışındaki çağdaş benzer define örnekleri ile karşılaştırılarak ayrıca değerlendirilmiştir. Şehirlerde ya da kırsalda daha büyük madeni paraların bir parçası olarak toprağa gömülü bulunan değerli madenden paralar; paraların bulunduğu yerleri, nasıl kullanılmış olabileceğini, madeni para üretimi ve insanların para kazanma düzeylerini açıklayabileceği ilişkin ipuçlarından

* Yusufça Definesi'nin ilk raporunu ihtiva eden bu çalışma 24-26 Ekim 2018 tarihleri arasında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesinde gerçekleştirilen 22. Uluslararası Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildiriminden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

** Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, zdgokalp@anadolu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4922-5003
DOI: 10.37879/belleten.2022.119
Makale Gönderim Tarihi: 18.12.2020 – Makale Kabul Tarihi: 02.08.2021

yola çıkarak, altın paranın nasıl ve kim tarafından kullanıldığı, define sahibi ve birikimi tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sikke Defnesi, Kandıra, Ticaret, Sultani, Düka, Para Dolaşımı.

Ottoman-European Trade Relations in the 16th Century: A Look at ‘Yusufça Hoard’ Example

Abstract

The subject of this article is the hoard found in Yusufça Village of Kandıra District of Kocaeli and named as “Yusufça Hoard”. There are 154 gold and 2 silver coins in the hoard. Of the gold coins, 98 are Ottoman and the other 56 are European coins. European coins and the coins of the Ottoman sultans are contemporary. The hoard shows an accumulation of approximately 160 years consisting of coins dated roughly between 1462-1622. The aim of this study is to discuss the circulation of money through the commercial activities / relations of the empires / states / principalities that existed in the aforementioned century in the light of hoard dating back to the 16th century. For this reason, it was aimed to deal with the historical, regional and mint operations of the coins in the hoard by focusing on the economy, market, trade, merchants and money issues in the 16th century Ottoman world. In the article, based on the example of the Yusufça Hoard consisting of 154 gold and 2 silver Ottoman and European coins dating to the 16th century, the place/ circulation of gold coins in long-distance trade in the 16th century, the owner of the accumulation and the profession are discussed. The states represented by the foreign currencies in the treasury, their gold coins and mints were mentioned, the relations between these states and the Ottoman Empire and the coins of these two states were discussed, The Yusufça Hoard has been evaluated separately by comparing it to contemporary similar hoard samples within and outside of Anatolia. Precious coins buried in the ground as part of larger coins in cities or the countryside; the location of the coins, how they could be used, the production of coins and the level of people earning money, how and by whom the gold coins were used, the hoard owner and accumulation were discussed.

Keywords: Coin Hoard, Kandıra, Trade, Sultani, Ducat, Monetary Circulation.

Giriş

*Madeni paralar ekonominin çarklarını çeviren yağdır
Zuijderduijn, Stapel ve Lucassen*

Bu araştırmanın konusunu Kocaeli'nin Kandıra İlçesi Yusufça Köyü'nde bulunmuş olan, müsadere yolu ile Kocaeli Müzesi'ne gelmiş ve “Yusufça” olarak adlandırılmış define oluşturmaktadır¹. Defineye toplam 154 adet altın, 2 adet gümüş sikke bulunur. Altın sikkelerin 98'si Osmanlı diğer 56'sı ise Avrupa sikkelerinden oluşmaktadır. Avrupa sikkeleri ile Osmanlı padişahlarının sikkeleri çağdaştır (Tablo 3). Dolayısıyla define kabaca 1462-1622 yılları arasına tarihlenen sikkelerden oluşan yaklaşık 160 yıllık bir birikimi göstermektedir. 15. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen 1 adet ve 17. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen 4 adet Avrupa sikkesi dışında kalan sikkeler 16. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı da 16. yüzyıla tarihlenen define ışığında söz konusu yüzyılda varlık göstermiş İmparatorluk/devletler/beyliklerin ticari faaliyetleri üzerinden para dolaşımını tartışmaktadır.

Orta Çağ tarihinin en önemli olgulardan biri, Avrupa'nın farklı kültürel bölgelerini birbirine bağlamaya ve aralarındaki farklılıkları azaltmaya yardımcı olan *ticaret*. Ticarete de madeni paralar yakın zamana kadar en önemli değişim aracıydı. Avrupa'da 13. yüzyılda yeniden ortaya çıkan değerli altın sikkeler de tüccarlar ve diğer varlıklı bireyler için tercih edilen para birimidir. Dolayısıyla şehirlerde ya da kırsalda belki de daha büyük madeni paraların bir parçası olarak toprağa gömülü bulunan değerli madenden paralar; bulunduğu yeri, nasıl kullanılmış olabileceği, madeni para üretimine ilişkin ipuçlarını, insanların para kazanma düzeylerini açıklayabileceği gibi elbette sahibinin hırsızlardan kurtarmayı başardığı birikimi hakkında da bilgi verir. Ayrıca devlet görevlilerinin, tüccarların ve sıradan insanların vergi ödemek veya toplamak, mal alıp satmak, ödemeler ve belki de ödüllendirilmeler için paraları kullanma derecesini, madeni paranın altın, gümüş, bakır olması ve ağırlıkları dikkate alınarak paranın nasıl ve kim tarafından kullanıldığına dair ipuçları da sağlar².

- 1 2018 yılında Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirilen çalışma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen 1805E127 nolu proje kapsamında desteklenmiştir. Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde desteklerini esirgemeyen, söz konusu tarihte Kocaeli Arkeoloji Müzesi Müdürü olan Rıdvan Gölcük'e ve Uzman Sanat Tarihçi Zuhul Uykul'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.
- 2 Jaco Zuijderduijn, Rombert Stapel ve Jan Lucassen, “Coin Production in the Low Countries”, *TSEG- The Low Countries Journal of Social and Economic History*, 15/2-3 (2018), s. 69-88.

Bu makalede de 16. yüzyıla tarihlenen, Osmanlı ve Avrupa sikkelerinden oluşan 154 altın 2 gümüş sikke içeren Yusufça Definesi örneğinden yola çıkarak, 16 yüzyılda uzun mesafeli ticarete altın sikkelerin yeri/dolaşımı, birikimin sahibi ve mesleği tartışılmak istenmiştir. Bunun için önce definenin ele geçtiği Kandıra, 16. yüzyıl Osmanlı dünyasında ekonomi, pazar, ticaret, tüccar ve para konuları üzerinde durulmuş sonra definede yer alan sikkeler tarihsel, bölgesel ve darphane işleyişleri ile beraber ele alınmıştır. Madeni para üretiminin egemen güçlere mahsus bir hak olduğunu düşünürsek, madeni paraların ticaret dengesindeki yeri, aşınma ve yıpranma payları, biriktirme yoluyla ortadan kalkabilecekleri ya da dolaşımda yeterli miktarda madeni para bulundurmamak gibi sorumluluklar da bu güçlerindedir. Dolayısıyla buradan da yola çıkarak definedeki yabancı paraların temsil ettiği devletlere, altın paralarına ve darphanelerine değinilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Yusufça Definesi, Anadolu ve Anadolu dışındaki çağdaş benzer define örnekleri ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Osmanlı ve Avrupa darphane sikkelerinin bilgileri Tablo 1 ve Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 3’te çağdaş olan Osmanlı ve Avrupa sikkelerinin sayısal ve tarihsel olarak karşılaştırılması bulunmaktadır. Tablo 4 ve 5’te definede yer alan Osmanlı sikkelerinin, Tablo 6 ve 7’de ise Avrupa darphane sikkelerinin fotoğrafları yer almaktadır³.

1. Kocaeli/Kandıra

Definenin ele geçtiği Kandıra, 16. yüzyılın ilk çeyreğine H. 928 (1522) ait bir kunnamede Kocaeli Sancağı’na bağlı kazadır. Kocaeli (İzmit) 1337’lerde Osmanlı egemenliğine geçmiş ve Orhan Bey zamanında İzmit merkez olmak üzere bir sancak statüsüne kavuşmuştur⁴. Osmanlı Beyliği 1323 yılında Konuralp komutasında Kandıra üzerinden Kefken bölgesinde Karadeniz’e ulaşmıştır. 1337’de İzmit şehrinin ele geçirilmesiyle bölge Türkmenler tarafından hızla iskân edilmiştir. Türk hakimiyeti altında Rumlar ve az sayıda Yahudiler ile 16. yüzyılın sonlarından itibaren de Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden ve İran’dan göç eden Ermeniler bölgede yeni ve ortak yaşam alanları oluşturmuştur. Bu oluşumda Kandıra’nın ilk Osmanlı fethinden itibaren hiç yabancı istilası görmeden günümüze kadar ulaş-

3 Tablo 1 ve 2’de numaraları yanında yıldız işaretli olan sikkelerin fotoğrafları Tablo 4, 5, 6 ve 7’de verilmiştir.

4 Emine Erdoğan Özünlü, “Kocaeli Tarihi Açısından Önemli Bir Kaynak: Derdest Defterleri”, *Uluslararası Kara Münsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, 2016, s. 375.

mış bir bölge olması dikkat çekicidir⁵. Kandıra'nın ilk dönem şer'iyye sicilleri yoktur. Ancak 16. ve 17. yüzyıllar boyunca İzmit bölgesinin kara ve deniz ticaretindeki konumu, başkente yakınlığı, verimli topraklar ve sık ormanlara sahip olması⁶, ekonomik ve sosyal olarak gelişmesi nedeniyle bölgeye ait seyahatnameler, tahrir⁷, avarız, derdest ve nüfus defterleri⁸ gibi önemli ve tarihi kaynaklar⁹ mevcuttur.

2. 16. yüzyıl/Osmanlı/Ekonomi/Pazar/Ticaret/Tüccar/Para

Ekonomi

16. yüzyıl Osmanlı toplumunda ekonomi temelde tarımsal faaliyetlere dayanıyordu. Yaklaşık %90'ı kırsal alanda yaşayan nüfus büyük oranda devlet mülkiyetindeki topraklar üzerinde ve aile işletmeleri çerçevesinde tarımla uğraşıyordu. Bununla beraber kırsal alanda yaşayan nüfusun küçümsemeyecek bir bölümünün de göçebe olarak yaşadığı ve tarımla uğraşmadığı da unutulmamalı. Toplam nüfusun yaklaşık %10 kadar bir bölümü de kentlerde oturan ve esnaf loncalarına bağlı olarak zanaatlarla ve diğer tarım dışı faaliyetlerle uğraşanlardı. Doğrudan üretimle uğraşan bu kesimlere ek olarak büyüklü küçüklü tüccarlar ve tefeciler kentlerdeki iktisadi faaliyetlerle uğraşan nüfusun diğer unsurlarını oluşturuyordu. Kentlerin çevresindeki köylerin kent ekonomisiyle bütünleşmiş olduğu da 16. yüzyılın bir gerçeğidir. Köylü haneleri pazardan herhangi bir mal almak eğiliminde

- 5 Atilla Çetin, Osmanlı Döneminde Kandıra Tarihine Toplu Bir Bakış”, *Kandıra Sempozyumu ve Kandıra Kurultayı Bildirileri*, 2005, s. 43, 49; Oğuz Polatel, “Osmanlı Dönemi İzmit’in Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayatında Ermeniler”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, C 2, 2015, s. 891; Mustafa Hergüner, “Osmanlı'nın İlk Emir-i Svahili Karamürsel Bey'in Döneminde Anadolu Beylikleri ve Venedik, Ceneviz ve Bizans Denizciliklerine Bir Bakış”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, C 1, 2016, s. 239;
- 6 Mustafa Gürbüz Beydiz, “Osmanlı Dönemi Gemi Yapımında Ağaç Kullanımı”, *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2017, s. 2; İdris Bostan, “Osmanlı Tersaneleri ve Gemi Teknolojisi”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doruğu 16. Yüzyıl Teknolojisi*, (ed. Kazım Çeçen), Renk Ajans Basım Yayın Hizmetleri, İstanbul 1999, s. 324-325; Suraiya Faroqhi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Tollara Düşenler* (çev. Zülal Kılıç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, s. 167.
- 7 Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 22.
- 8 Erdoğan Özünlü, agm., s. 375; Polatel, agm., s. 891.
- 9 16-17. yüzyıl Kocaeli Sancağı hakkında tahrir defterleri ve arşiv vesikaları için bk. Ahmet Güneş, *Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1994; Merve Çakır, *Osmanlı Şehir Tarihinin Arşiv Kaynakları: İzmit Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006; Erdoğan Özünlü agm., s. 375-380. Yavuz F. Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit 2008; Gülgün Üçel-Aybet *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 586-588.

olmasa da ürününün belirli bir bölümünü pazara indirip satıyordu. Çünkü devlete vergisini para olarak ödemeliydi ancak vergiler aynı olarak da ödenebiliyordu¹⁰. 16. yüzyıl ekonomisinin büyük ölçüde tarıma dayanması ve halkın temel gıdasını oluşturması, tahıl üretiminin ve elbette vergilendirilmesinin son derece sıkı denetimini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Osmanlılarda vergiye bağlı tutulan iktisadi alanın ana açıdan tarımsal üretim olduğu söylenebilir¹¹. Büyük şehirlerin ve ordunun iaşesinin temin edilmesi, devletin vergi gelirinde azalma olmaması için söz konusu denetim oldukça önemliydi¹². Devlet ekonomik güç ve üretimde devamlılık için tumar sistemini uygulamış, ‘çift bozan vergisi’ ile reyanın toprağı bırakarak göç etmesini, kente giderek loncalara girmesini ya da farklı bir tumara geçmesini engellemeye çalışmıştır¹³.

Pazar

Yerleşik tarımla uğraşan kırsal nüfus ve göçebe olarak yaşayan nüfus da Anadolu'nun birçok yerinde düzenli olarak kurulan yerel pazarları kullanmaktaydı. Bu pazarlara gelen tüccarlar bir yandan reyanın ve sipahinin getirdiğı hububat ve diğere tarımsal malları kentlerde satmak üzere toplarken, öte yanda da kentlerdeki zanaatkarların ürettiğı mamul malları satışa sürmekteydiler. Osmanlı ülkesinden tarımsal ürünler ithal etmek isteyen Avrupalı tüccarlar da bu pazarların içinde daha büyük olanlara gelerek mal topluyorlardı. Kırsal alanlar ile kentler arasındaki yerel ticaret ve uzun mesafeli ticaretin önemli bir bölümü söz konusu bu pazarlar aracılığı ile gerçekleşiyor olmalıydı¹⁴.

Anadolu'da ve Balkanlarda yerel Pazar ve panayırların yaygın olduğunun üzerinde duran Faroğhi (1978), Osmanlı'da pazarların neden/nasıl ortaya çıktığının açıklanırken birçok öğenin hesaba katılması gerektiğini vurgular. Geleneksel tarım koşulları altında köylülerin satın alma gücü oldukça düşük olduğuna göre bunların tüketim mallarına olan talepleri en önemli öğe olarak kabul edilmeli. Elbette daha

10 Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 33; Merry E. Wiesner-Hanks *Erken Modern Avrupa 1450-1789* (çev. Hamit Çalışkan), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2019, s. 302.

11 Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul 2010, s. 361.

12 Eftal Ş. Batmaz, “XV. -XVI. Yüzyıl Sancak Kanunnamelerine Göre Osmanlı Devleti'nde Tahıl Üretimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C 23/S. 36, (2004), s. 37.

13 Mustafa C. Uzun ve Bilge Afşar, “Osmanlı Ekonomisinin Temel Unsurlarının Ekonomik Yaklaşım Çerçevesinde değerlendirilmesi”, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, (2019), s. 59.

14 Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*, s. 38-39.

çok yönetici grubun çıkarları söz konusudur ve 16. yüzyılda yönetici grup, pazarların yerlerini ve buralarda gerçekleşecek ticaretin miktarını belirleyen merkezi idaredir¹⁵. Bazı dönemlerde önemli ticaret merkezlerinin hiçbir idari etkinliği olmayabilir ya da idari merkezler yakınındaki idari öneme sahip olmayan bir kasabaya ticari olarak bağımlı olabilir. Pazarlar söz konusu olduğunda belirli bir bölgenin idari etkinliğinin varlığı ya da yokluğu, ticari yerleşmelerin tiplerinin saptanmasında önemli bir öge olarak kabul edilebilir. Pazar yerlerinin sayısının arttığı yerlerde, köy pazarları genellikle merkezlerdekilere daha geç ortaya çıkmaktadır. Eğer pazarlar Hazine’ye veya tımar sipahilerine aynı olarak yapılan ödemelerin nakit paraya çevrildiği yerler ise her idari birimde en az bir pazarın bulunması beklenebilir¹⁶. Adapazarı-Kandıra yolu üzerinde yer alan Osmanlı menzil teşkilatı içinde ara durak noktası olarak da değerlendirilebilecek Araman (Kaymaz) 16. yüzyılda önemli bir ticaret ve tarım merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷ Yusufça’da bulunan definenin sahibinin de Araman Pazarı’nı (Ermeni Bazarı) kullanmış olması fikri yadsınamaz. Altın sikkelerin ihracatta ve birikimde kullanılmış olabileceği düşünüldüğünde, definedeki altın Osmanlı sikkeleri tüccar ve ailesinin yaptığı ithalat/ihracat ya da devlete vereceği vergi olarak birikmiş olmalı. Henüz kanıtlanmasa da 16. yüzyılda Anadolu’da nakit kullanımının önceki yıllara göre daha yaygın olması muhtemeldir. Söz konusu dönemde bölgelerarası ticaretin öneminin arttığı bilinmekte. Dolayısıyla kent ve köylerde, bağımsız zanaatkar ya da ücretli işçi olarak, tekstil, deri eşya, madeni eşya ya da besin maddesi üretiminde çalışanlara yapılan ödemelerin kısmen aynı, ama büyük ölçüde para-

- 15 Kanunnamelerde köylülerin mahsullerini en yakın pazara taşımaları gerektiği yer almaktadır. Osmanlı Devleti’nde bir pazarın ikamesi, ikame yeri ve buralarda yapılacak ticaretin miktarı merkezi idare tarafından fermanlarla belirlenirdi. Özer Küpeli, “Osmanlı Devleti’nde Panayır Organizasyonları ve Gönen Hacı İsa Panayırının Tarihine Dair”, *Osmanlı 3 İktisat*, (ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 491.
- 16 Suraiya Faroqhi, “16. Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar (İçel, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın ve Menteşe)”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, S. 1, 1978 (çev. Melek Eğilmez), s. 40,43-44,65.
- 17 Gülcan Memiş - Recep Yaş, “Kandıra-Araman Köyü’nün Osmanlı Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV Bildiriler*, C 1 (ed. H. Selvi - İ. Şirin - A. Yeşildal - R. Narin), Kocaeli 2018, s. 81-105; Enver Konukçu, “Akşakoca’nın Kandıra’dan Sonra Osmanlı Topraklarına Kattığı Hisar Ermeni Bazar mı? Yoksa Araman mı?”, *SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C 10/S. 2, (2008), s. 125-139.

sal olması beklenir¹⁸. Mukata¹⁹ ve bütçeler²⁰ nakit kullanımının tarihi kaynakları olarak değerlendirilirse bu bağlamda Yusufça Definesi de 16. yüzyıl Osmanlı ekonomisinde parasal ödemelerin yaygınlaştığının nümizmatik/ arkeolojik kanıtıdır.

Ticaret

16. yüzyıldaki nüfus artışı ve yeni dünyadan gelen değerli madenler,²¹ hububat ve gıda fiyatlarında bir baskıya neden olmuştur. Osmanlı iç piyasasında da özellikle gıda maddelerindeki narh uygulaması tüccarların daha karlı buldukları dış satı-

- 18 Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 361.
- 19 Osmanlı bütçesinde en önemli gelir kaynaklarından biri olan mukataalar, doğrudan devlet hazinesi için tahsil olunan ve padişah hasırlarını oluşturan gelirlerdendir. Mukataa aynı zamanda iltizam, kesim, maktu ve maktua kavramlarını da kapsamakta ve bedel, mali birim, yöntem götürü, sözleşme anlamında da kullanılmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Mehmet Genç, "Mukataa", *DİA*, C 31, İstanbul, s. 129-132; Baki Çakır, *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, Kitabevi, İstanbul 2003, s. 4; Bilgin Aydın - Rifat Günalan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 109.
- 20 Osmanlılarda 16. ve 17. yüzyıllar arasında maliye bakanlığı durumundaki defterdarlık teşkilatı tarafından devletin senelik gelir ve gider cetvelleri hazırlanırdı. Bugünkü bütçelerden farklı olarak bunlar, aynı yıl içinde yapılan gelir tahsilatı ile bunlardan yapılan sarfiyatı yine sona eren yıl içinde tutulan muhasebe defterlerinden özetlenerek hazırlanırdı. Dolayısıyla Osmanlı bütçeleri, modern bütçelerden farklı olarak, ileriye değil, geçmişe atfedilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun mali gücü hakkında değerli birer belgedirler. Bazı bütçeler, yalnız padişah hasırlarının gelirleriyle merkezi devlet idaresinin belirli masraflarını göstermekle değil, her vilayet için ayrı ayrı göstererek dirlik sahiplerinin adedini de vermiş olması açısından oldukça önemlidir. Ancak yine de 16.yüzyıla tarihlenen diğer bütçelerde ne eyalet ne de vakıflar gelirlerine rastlanmaktadır. 17.yüzyıl sonları ve 18.yüzyıl ortalarına kadar olan dönem, mali tarih araştırmaları açısından önceki dönemlere göre daha verimlidir. Bk. Ahmet Tabakoğlu, "XVII ve XVIII Yüzyıl Osmanlı Bütçeleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C 41/S. 1-4 (1985), s. 389-414; Halil Sahillioğlu, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Yılı Bütçesi", *Belgeler*, C IV/ S. 7-8 (1967), s. 1. Ayrıca Osmanlı Devlet bütçeleri hakkında detaylı bilgi için bk. Halil Sahillioğlu, "1524-1525 Bütçesi", *İÜİFM Ömer Lütfi Barkan'a Armağan*, C 41/S. 1-4 (1985), s. 418; Ö. L. Barkan, "(H. 933 - 934) M. 1527 - 1528 Mali Yılına Ait Bir Osmanlı Bütçesi Örneği", *Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi: Tetkikler-Makaleler*, C 1, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul 2000, s. 254; Ö. L. Barkan, "954-955 (1547-1548) Mali Yılına Ait Bir Osmanlı Bütçesi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C 19/S. 1-4, (1957-58), s. 219-232. Bilinen en eski Osmanlı Devleti bütçesi için bk. Baki Çakır, "Osmanlı Devleti'nin Bilinen En Eski (1495-1496) Bütçesi ve 1494-1495 Yılı İcmali", *Osmanlı Araştırmaları*, S. 47 (2016), s. 113-145.
- 21 Immanuel Wallerstein, *Modern Dünya Sistem I Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyıl'da Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri* (çev. Latif Boyacı), Yarn Yayınları, İstanbul, 2015, s. 63,94; Wiesner-Hanks agm., s. 285; "Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi", s. 106, 110-111; Ekrem Erdem, "Osmanlı Para Sistemi ve Tağşiş Politikası: Dönemsel Bir Analiz", *Bankacılar Dergisi*, S. 56 (2006), s. 14; J. Nef, "Industrial Europe at the Time of the Reformation (ca. 1515--ca. 1540)", *Journal of Political Economy*, Vol. 49/ No. 1 (Feb., 1941), s. 1-40.

ma yönelmelerini sağlamış olmalıdır²². Bu görüş Mehmet Genç’in provizyonizm ilkesi ile çelişiyor gibi görünebilir. Ancak kademeli ihtiyaçlar giderildikten sonra tüccar elinde kalanı resmi gümrük izni ile götürebilirdi.²³ 1460-1560 yılları arasındaki fiyat değişimleri ve akçenin değer kaybı ile Narh uygulaması baskısındaki fiyat değişimleri dış ticaret baskısı ve ticari sınıfın dış ticarete yönelmek isteğini göstermektedir²⁴. Anadolu’da 16. yüzyıl boyunca yaşanan kentsel büyümenin iç ticaretin artışıyla bağlantılı olması beraberinde artan kentsel nüfusun da büyük kısmının geçimini ticaret ve zanaattan sağlamış olmasını getirmiştir.²⁵ 15. ve 16. yüzyılda Doğu Akdeniz, Doğu Avrupa ve Orta Doğu bölgeleriyle karşılaştırıldığında, Batı ve Orta Avrupa’nın Osmanlı dış ticareti içindeki yerinin sınırlı olduğu dikkati çeker. Ancak ve Karadeniz’in kuzeyindeki limanların sağladığı kolaylıklar ile deniz ulaştırıcılığı sayesinde, bu eksen üzerindeki ticaretin hızla geliştiği de bir gerçektir. Batı Avrupa ile ticarete Osmanlılar buğday, deri, ham ipek ve ipekli dokuma ihraç ediyor, yünlü dokuma, bir miktar ipekli dokuma ve diğer lüks üretim mallarını ithal ediyordu. İhracat ithalattan fazla olduğu için, aradaki fark batıdan doğuya doğru altın ve gümüş akımıyla karşılanıyordu²⁶. Dolayısıyla ‘Yusufça Definesi’ saray ve İstanbul’un iâşesini karşılayan tarım ve hayvancılığın yapıldığı İzmit ve çevresindeki verimli topraklarda Batı ile ticaretle uğraşan zengin tüccarların varlığının kanıtıdır.

10.-15. yüzyıllar arasında Dünya’da ticaret önemli bir noktaya ulaşmıştır. 16. yüzyılda milli gelir içinde ticaretin payını artırmaya başlayan devletler, artan fiyatlar ile merkantilizmin doğmasına neden olmuştur. Buna karşın Osmanlı İmparatorluğu 16. yüzyılda, Batı Avrupa’daki gibi ithal ikameci ya da merkantilizm tarzı bir dış ticaret politikası izlememiştir. Merkantilist düşünce ve uygulamalardan habersiz

22 C. Kallek, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C 32, İstanbul 2006, s. 387-389, Kasım/2019 <https://islaman-siklopedisi.org.tr/narh#1>

23 Osmanlı iktisadi hayatı ile ilgili kararlarda etkili olmuş üç temel öge bulunmaktadır. Bunlar iâşe (provizyonizm), fiskalizm ve gelenekçiliktir. İâşe ilkesine dayanan ekonomi politikası, dış ticarete ihracatı zorlaştıran ve sınırlayan, ithalatı ise kolaylaştırıcı ve özendiricidir. Provizyonizm ilkesi ve kademeli ihtiyaçlar hakkında detaylı bilgi için bk., Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, 2000, s. 41-44; Mehmet Genç, “Klasik Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, S. 42 (2014), s. 9- 18.

24 Erkan Oflaz, *16. Yüzyıl Akdeniz Ticaretinde Hegemonya; Osmanlı-İspanya Rekabeti*, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2019, s. 35-36.

25 Suraiya Faroqhi, “16. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Siyaset ve Sosyo-Ekonomik Değişim”, *Kanuni ve Çağı Yeniçağda Osmanlı Dünyası* (ed. Metin Kunt ve Christine Woodhead), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002, s. 100.

26 Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*, s. 67-69.

olmayan Osmanlı, halkın iase problemini çözmek ve refahını yükseltmek için yurt içinde mal arzı fazlalığı yaratmak istemiş bunun için de ithalatı serbest bırakırken, arzi yetersiz mal ve ürünlerin ihracatını da yasaklamıştır. İç pazarda üretim artışı sağlamak için düşük fiyat politikası da izlenmiştir. Çeşitli ülkelere dış ticarete tanınan imtiyazlar ve vergi indirimleri bu politika ile temelde tutarlı olmuştur²⁷.

Erken Osmanlı Dönemi'nde özellikle Doğu Akdeniz ticaretinde Ceneviz tüccarlarının Osmanlı ekonomisindeki rolü de unutulmamalı. Elbette Osmanlı padişahlarının Cenevizliler dışında ticaretle uğraşan Latin devletleriyle ticari ilişkileri geliştirmeye açık olmaları da bu ilişkilerin gelişmesine neden olmuştur.²⁸ Batılı tüccarlar bu ticarete çeşitli ödeme yöntemleri kullanmışlardır. Bunlardan birincisi yanlarında getirdikleri nakit paradır ki bu para Türk akçesi ile değiştirilirdi. Bunun yanında alışverişin bir bölümü takas ile de yürütülebilmekteydi. Ancak söz konusu dönemde, Cenova öncülüğünde İtalyan bankacılığının gelişimi ile, ticari işlemlerde kredi mektubunun da kullanıldığı bilinmektedir.²⁹ Son yıllarda gerçekleştirilen arşiv (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Şer'iyye Sicilleri, Floransa Devlet Arşivi, vb.), kronikler ve yayınlanmamış vesikalar gibi kaynakların araştırılması ve incelenmesi sonucu 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin özellikle İtalya ile ticari ilişkileri hakkında, Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyılda ipek ve kumaş ticareti yapan çeşitli şirketler ya da İstanbul'dan Floransa'ya altın ve para akışı üzerine gibi önemli bilgilere ulaşılmaktadır³⁰.

Osmanlı Devleti 16. yüzyılda, coğrafi sınırlarını genişletmeyi sürdürürken yalnızca Avrupa'nın değil tüm Eski Dünya'nın en büyük ve en güçlü imparatorluklardan biri durumuna gelmişti. 16. yüzyıl aynı zamanda Osmanlı ve Avrupa tarihleri açısından köklü değişikliklere sebep olan siyasi, askerî, sosyal, ekonomik, kültürel ve düşünce olaylarının da meydana geldiği bir zaman dilimidir. Özellikle siyasi

27 Afşin Şahin - Sibel Cengiz, "16'ncı Yüzyıl Fiyat Devrimi ve Osmanlı İnan Savaşlarının Osmanlı İpekçilik Endüstrisi Üzerine Etkileri", *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C 1/S. 1, 2010, s. 79; Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları Seçme Eserler I* (5., 7., 9., 10., 12. bölümleri çev. Gökhan Aksay), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018, s. 29-30.

28 Ceneviz ve diğer Latin tüccarlar aynı zamanda Osmanlı Devleti için mültezimlik yapmaktaydı. Kate Fleet, *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti* (çev. Ö. Akpınar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 131-133.

29 Fleet, *age.*, s. 18-19.

30 Mikail Acıpınar, *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa Akdeniz'de Diploması, Ticaret ve Korsanlık 1453-1599*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016.

parçalanma askeri ve ticari rekabetin önünü açmıştır³¹. Osmanlılar bir uluslararası ticaret düğümü kurarak, tüccar faaliyetlerinin uluslararasılaşmasına ve Avrupa’da kültürel bir canlanmaya katkıda bulunmuştur. Bu dönem için hem savaşçı hem de işbirlikçi olan Avrupa-Osmanlı ilişkileri ikiliğinin, kapitalizmin gelişmesinde önemli itici bir güç olduğu da savunulabilir³². ‘Yusufça Definesi’ndeki Kutsal Roma İmparatorluğu ve özellikle II Rudolf sikkeleri siyasi, askeri olayların ticareti ve tüccarların davranışını etkilemekle beraber ticaretin devam etmesini göstermesi açısından “hem savaşçı hem de işbirlikçi olan Avrupa-Osmanlı ilişkilerinin ikiliğini”ne iyi bir örnektir.

Tüccar

1453’ten önce Akdeniz havzasında ticaret genellikle Avrupa’nın üstünlüğünde yürümüştür. Her ne kadar Müslümanlar bu ticaretin dışında değilse de Hıristiyan ülkelerinde Müslümanların ticaret yapıp yerleşmesi mümkün görünmemektedir. Halbuki Geç Ortaçağda Venedikli ve Cenevizli tüccarların İskenderiye ve Halep gibi yerlerde oturduğu mahalleler olduğu bilinmektedir³³. 1453’ten sonra Osmanlı tüccarlarının Avrupa dünyasına girmeyi göze almaya başlamasıyla beraber, ticaretin öncülüğü Osmanlı İmparatorluğu’na geçmiştir. 16. yüzyılda sınırların genişlemesi ile Suriye ve Mısır’ın imparatorluğa katılmasından sonra, uzun mesafeli ticaretin ve ticaret yollarının denetiminin daha da önem kazandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı’nın ülkesinde olmayan malları getirdikleri için, yabancı tüccarlara özel ilgi gösterdiği söylenebilir³⁴. 16. yüzyıldan itibaren yabancı tüccarlara verilen ve daha sonra kapitülasyonlar olarak anılacak bu imtiyazlar, söz konusu kaygılardan kaynaklanıyor olmalıydı fakat ticareti üstlenenler nadiren Müslümanlar arasında çıkmıştır. Bu tüccarlar toplumsal bakımdan karmaşık imparatorluğun öteki kulları arasındadır: Ermeni Hıristiyanlar, Rum Ortodoks Hıristiyanlar³⁵ ve Museviler

31 Türkan Polatçı - Alican Batmaz, “Doğu-Batı İmajı Gölgesinde Konstantinopolis ve Beç: XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Habsburg İlişkileri”, *Akademik Bakış*, C 6/S. 12(2013), s. 54; Mehmet Sinan Birdal, *Kutsal Roma İmparatorluğu ve Osmanlı Küresel Emperyal İktidardan Mutlakiyetçi Devletlere* (çev. Barış Özkul), İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 25.

32 Alexander Anievas - Kerem Nişancıoğlu, *How the West Came to Rule: The Geopolitical Origins of Capitalism*, Pluto Press, London, 2015, s. 91, 120.

33 Avrupalı tüccarlar, Yakındoğu şehirlerindeki yerel yöneticilerden aldıkları imtiyazlarla yerel halktan ayrı, özel bölgelerde yaşıyorlardı. Wiesner-Hanks, agm., s. 28.

34 Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*, s. 88.

35 16-17. yüzyıllarda Batıda görülen Müslüman olmayan Osmanlı tüccarlar için bk. Lajos Gecsenyi, “Turkish Goods’ and ‘Greek Merchants’ in the Kingdom of Hungary 16th and 17th Cen-

aynı anda hem Osmanlı topraklarında dolaşabilme hem de Güney ve Batı Avrupa'nın liman kentleriyle karşılıklı alım satım ağları örgütleyebilme avantajlarından yararlanmışlardır³⁶. Osmanlı topraklarında ticaret yapan yabancı tacirler hakkında yapılmış araştırmalar olmasına karşın, “yurtdışındaki Osmanlılar” hakkında Arbel'in (1995)³⁷, Müslüman tüccarların oynadığı rol hakkında İnalçık (1960)³⁸, Turan (1968)³⁹, Kafadar (1986)⁴⁰, Atçıl'ın (2016) ve Osmanlı tüccarların erken modern çağda Venedik'teki varlıklarını birinci el kaynaklardan inceleyen Pedani'nin (2018)⁴¹ önemli çalışmaları dışında neredeyse bir çalışma mevcut değildir. Osmanlı seçkinlerinin, mallarını pazarlamak için imparatorluk dışına çıkan tebaaya yönelik tutumlarına ilişkin şu ana kadar ulaşılmış pek fazla kanıt olmaması da belirleyicidir⁴². 1521 ahidnamesi ile Venedikli tüccarlara başta İstanbul, Galata, Trabzon, Kefe, İskenderiye ve diğer Arabistan limanları olmak üzere bütün Osmanlı limanlarında serbestçe alışveriş yapma hakkı verilmişti. ‘Yusuçça Definesi’ndeki yabancı sikke birikiminin ilk sahibi, bizzat Anadolu'ya gelip ticaret yapan ve altın sikkeyi bırakan yabancı tüccar da olabilir. Ancak bir süredir tarih yazımında, Müslüman tüccarların uluslararası ticareti iş edinmediği ya da dışında kaldığı savından vazgeçildiğini bilmekle beraber, fakat yine de çalışmaların hâlâ az/yetersiz olması ne-

turies”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 60 (2007), s. 55-71; İsmail Hakkı Kadı, “Non-muslim Ottoman Merchants in Amsterdam”, *The Ottoman World* (Ed. Christine Woodhead), Routledge 2012, s. 276-288; Pach, Zsigmond Pál, “Hungary and the Levantine Trade in the mid 14th-17th Centuries”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 60(2007), s. 9-31; Robert Mantran, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara 1995, s. 69-82.

36 Daniel Goffman, *Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700*, (çev. Ülkün Tansel), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004, 2014, s. 32-33.

37 Benjamin Arbeli *Trading Nations, Jews and Venetians in the Early Modern Eastern Mediterranean*, E. J. Brill, Leiden 1995.

38 Halil İnalçık, “Bursa and the Commerce of the Levant”, *Journal of Economic and Social History of the Orient* 3 (1960), s. 131-47.

39 Şerafettin Turan, “Venedik'te Türk Ticaret Merkezi. Fondaco dei Turchi”, *Belleten*, C XXII/S. 126(1968), s. 247-283.

40 Cemal Kafadar, “A Death in Venice (1575): Anatolian Muslim Merchants Trading in the Serenissima”, *Journal of Turkish Studies*, 10 (1986), s.191-217. Türkçesi için bk. Cemal Kafadar, *Kim Varımış Biz Burada Yöğiken*, Metis Yayınları, İstanbul 2009, s. 73-122

41 Maria Pia Pedani, “A Culture of Trust Ottoman Mercants and Venetian Notaries in the Early Modern Period”, *Venetians and Ottomans in the Early Modern Age Essay on Economic and Social Connected History* (Ed. Anna Valerio), Venezia Edizioni Ca'Foscari-Digital Publishing, 2018, s. 31-47.

42 Suraiya Faroqhi, *Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya*, (çev. Ayşe Berktaş), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 195.

deniyle Müslüman tüccarların Akdeniz ticaretindeki rolünü bilmiyoruz⁴³. Ancak yine de eski tarih yazımında, Erken Modern Çağ’da Osmanlı Müslümanlarının uluslararası ticaretle ilgilenmediklerini ve bunu tamamen Hıristiyan ve Yahudi tüccarlara bıraktıkları teorisine karşılık, Venedik arşiv belgelerinin farklı bir hikâye anlattığını da biliyoruz. Noter ve sigorta kayıtları gibi bu dönem kaynaklarında Venedik’teki Müslüman tüccarların varlığı, sayıları, adları, yaşadıkları yerler, sattıkları ve satın aldığı mallar, tercümanları ve onlara yardım eden aracılara hakkında bilgiler yer almaktadır⁴⁴.

Para

Osmanlı Devleti’nde ilk Osmanlı sultanlarından itibaren gümüş akçe darp edilmeye başlamıştır. Gümüş akçe Osmanlı para sisteminin temelini oluştururdu. Dolayısıyla mübadele aracı ve hesap birimi olarak geniş halk kitleleri tarafından kullanılmaktaydı. I. Murat döneminden itibaren basılan bakır mangırlarsa küçük alışverişlerde tedavül aracı ve yine hesap birimi olarak bozuk para ihtiyacını karşılamak için kullanılırdı.⁴⁵ 16. yüzyılın ilk çeyreğinde, Osmanlı sınırları içinde altın, gümüş ve bakır paralardan oluşan üçlü bir para sistemi uygulamaya girmiştir. Altın sikkeler mübadele aracı, hesap birimi, sermaye/varlık aracı olarak ve genellikle toplumun ekonomik ve sosyal statüsü yüksek ticaretle uğraşanlar ve bürokratlar tarafından kullanılırdı⁴⁶. Fatih Sultan Mehmet tarafından 1479’da bastırılan ve *sultani* adı verilen altın sikke sonrası 16. yüzyıla kadar Balkanlar ve Anadolu’da altın sultani ve gümüş akçeye dayalı bir para düzeni görülmüştür. Tüm imparatorluk düzeyinde tek Osmanlı sikkesi konuma gelen sultaninin ağırlığı ve ayarı, ülkelerarası ticarete temel ödeme aracı konumunda olan Venedik *dükasını*ne eşitlenmişti. 16. yüzyılda Osmanlı ekonomisinde para kullanımının sadece kentli nüfusla sınırlı kalmadığı kırsal nüfusun önemli bir bölümünün de sikke kullanma-

43 Zahid Atçıl, “Osmanlı-Venedik İlişkileri ve Osmanlı Tüccarları” *Toplumsal Tarih*, S. 275, (2016), s. 38.

44 Pedani, “A Culture of Trust Ottoman Mercants and Venetian Notaries”, s. 31-32, 37; Maria Pia Pedani, “Ottoman Merchants in the Adriatic Trade and Smuggling”, *ACTA HISTRIAE* 16 (2008), s. 155-172.

45 Erdem, agm., s. 13. Osmanlı Devleti’nde ilk sikkenin ne zaman darp edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Günümüze gelen ilk sikkeler Orhan Gazi’ye aittir. Halil Sahillioğlu, “Akçe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 2, 1988-89, s. 224-227; Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, C 1, Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı, İstanbul 2010, s. 64.

46 Tekin, Oğuz, “Osmanlı İmparatorluğunda Para”, *Osmanlı 3 İktisat* (ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 171; Erdem, agm., s. 12-13.

ya başladığı söylenebilir. Dolayısıyla zanaatkarların, tüccarların yanı sıra köylüler ve göçerler de para kullanıyorlardı.

Osmanlı yönetimi, çağdaşı birçok devlette olduğu gibi, yabancı sikkelerin tedavülüne izin veriyor, hatta bunu özendiriyordu. Yabancı sikkeler yerel piyasalarda tedavül eden madeni sikke miktarını arttırıyordu. Ayrıca yabancı sikkeler Osmanlı devleti için mali ve ekonomik nedenlerden ötürü önemli olan uzun mesafeli ticaretin gelişmesine de destek veriyordu⁴⁷. Hatta, bazı Avrupalı tüccarlar Avrupa darphanelerinde bastırdıkları yabancı sikkeleri Osmanlı pazarına getirip, kendilerine yapılacak ödemelerin de bu paralarla yapılmasını da istemişlerdir⁴⁸. Ancak Osmanlı devleti genellikle altın ve gümüşün ülkeden çıkışına karşı olmuş, tüccarın mal getirip mal ile geri dönmesini istemiştir. Dolayısıyla Osmanlı'nın resmi parasının yanında ticaret ve seyahat amacıyla ülkede tedavülde olan Venedik Dükası, Macar Kiremisi altını, Polonya Zolotası gibi yabancı devletlerin paraları serbestçe dolaşımdaydı⁴⁹. Bursa Kadı Sicilleri arasında bulunan tereke defterleri sayesinde de Fatih Sultan Mehmet, Bayezid II, Sultan Selim I ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde hazineye giren özellikle yabancı altın paralar hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1523-1524 mali yılında hazineye giren altın tahsilatının %52,9'unu yabancı altın sikkeler oluşturmaktadır.⁵⁰ 'Yusufça Definesi'ndeki Avrupa darphane sikkeleri de yabancı devletlerin paralarının Osmanlı'da serbest dolaşımının kanıtıdır.

3. 'Yusufça Definesi'

a. Osmanlı Sikkeleri

Yusufça Definesi'nde Sultan Selim I (1512-1520/H918-926), Sultan Süleyman I (1520-1566/H 926-974), Sultan Selim II (1512-1520/H 918-926), Sultan Murad III (1574-1595/H 982-1003), Sultan Mehmet III (1595-1603/H 1003-1012) dö-

47 Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, s. 25, 57-58.

48 Erdem, agm., s. 16.

49 Halil Sahillioğlu, "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, S. 1, 1978, s. 10; Mustafa Öztürk, "Osmanlı Para Politikası", *XIII. Türk Tarih Kongresi, III/III*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 3.

50 Halil Sahillioğlu, *Kuruluşundan XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1958, s. 144.

nemlerine tarihlenen, 12 farklı darphanede⁵¹ basılmış 98 altın sikke bulunmaktadır (Tablo 1).

Osmanlı Devleti’nde ilk sikkenin Bursa’da darp edildiği ve sonra oğlu Süleyman Paşa’nın onun adına İpsala’da sikke bastırđı bililmektedir. I. Murad ve Yıldırım Bayezid’in ise sikkelerinin basım yeri yoktur. Ancak Yıldırım oğullarının Bursa, Amasya, Edirne, Serez ve Ayasuluk’ta sikke bastırması Erken Osmanlı’da adı geöen kentlerde darp faaliyetlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlılar hâkim oldukları topraklardaki darphanelerden de yararlanmış ve maden yataklarına yakın merkezlerde özellikle ticari ve idari önem arz eden şehirlerde yeni darphaneler kurmuşlardır. Bunların dışında Kıbrıs ve Tire’de Murad III döneminde olduğu üzere bozulmuş nakdin islahı amacıyla da darphane kurulmuş olabilir. Yani imparatorluk genişlediköe darphanelerin sayısı da artmıştır. Ancak bu artış 16. yüzyılın sonunda duraklamıştır.⁵²

Osmanlı Devleti’nde 150 yıl süreyle kullanılan gümüş aköe yerel ekonominin sürdürülebilmesi için yeterli olsa da Balkanlar, Akdeniz ve Ortadoğu’daki uzun mesafeli ticaret üzerinde etkili ve ticarete söz sahibi olabilmek için, uluslararası ticarete kabul görecek bir para birimine ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle Fatih Sultan Mehmet’in kararıyla Venedik düka altınları standartında *sultani* adıyla ilk Osmanlı altın sikkeleri basılmıştır. *Sultani* ya da *hasene-i sultaniye* adı verilen ilk altın sikkeler 1477 (H882) yılında İstanbul’da basılmıştır⁵³. Ağrlıkları ve altın içerikleri açısından sultanilerin dükadan ve Akdeniz öevresinde tedavüle olan diğer altın sikkelerden farkı yoktur. Miras tereke defterlerine göre Osmanlı’da kişilerin servetlerinin altın olarak sakladıklarını, 15. ve 16. yüzyıllarda Venedik dükası ve 16. yüzyılın ilk öeyreğine kadar eşrefinin⁵⁴ en öok kullanılan yabancı altın sikkeler olduğunu söyleyebiliriz. Sultan Süleyman I’in hem karada hem denizde geniş öaplı fetihleri ve bu fetihlerin biröoğunun sebebinin ticaret yollarını denetim altına alın-

51 Osmanlı darphanelerin yönetim ve işletmesi için Bk., Şule Pfeiffer-Taş, “I. Selim’den I. Ahmed’e Kadarki Dönemde Osmanlı Devleti’nin Para Tarihi”, *Beçin Definesi* (yay. haz. R. H. Ünal, F. Krinzinger, M. Alram ve Ş. Pfeiffer-Taş), C 1, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2015, s. 82-96.

52 Halil Sahillioğlu, “Darphane”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 8, 1993, s. 501-505; Sahillioğlu, “Kuruluşundan XVII. Asrın Sonlarına Kadar”, s. 241-245.

53 Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, C 1, Acar Basım ve Cilt Sanayi Tic. A.Ş., İstanbul 2010, s. 294.

54 *Eşrefi*, 1425 yılında tedavüle giren düka ve florin ile aynı özellikleri taşıyan Memlük altın sikkelerine verilen isimdir. Bk., Jere L. Bacharach, “Mısır ve Suriye İslami Sikkelerini ‘Okumak’ (Osmanlı Dönemine Kadar)” *Altının İktidarı, İktidarın Altınları Yapı Kredi Altın Sikke Koleksiyonu* (ed. Oğuz Tekin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 77.

masıyla olan ilgisi⁵⁵ beraberinde Mısır, Şam Haleb ve Diyarbekir gibi eyaletlerinin fethi ile söz konusu eyaletlerin gelir fazlalarını altın olarak merkeze göndermeye başlamasıyla sultaninin önemi 16. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra yükselmiştir.⁵⁶

Yusuŕça Definesi'nde Sultan Selim I'in (1512-1520/H918-926), Serez darplı bir altın sikkesi yer almaktadır. Sultan Selim I dönemi darbedilen sikkelerde cülüs tarihi olan 918H esas alınmıştır. Definede Sultan. Süleyman I'in (1520-1566/H 926-974) 36 altın sikkesi bulunmaktadır. Sultan Süleyman I'in sikkelerinde cülüs tarihi yerine darp tarihlerinin konulduğu görölmektedir. Definedeki 926 tarihli sikkeler Bursa, Canca, Dımışk Haleb, Konstantiniye ve Mısır darplıdır. Tüm Osmanlı sultanları arasında darphane çeşitliliği açısından Kanuni Sultan Süleyman dönemi en zengin dönemdir.⁵⁷ Definede de bu dönem 6 farklı darphane ile temsil edilmektedir. Definenin 15 sikkesini Sultan Selim II'in (1512-1520/H 918-926) 974 tarihli Cezayir, Haleb, Konstantiniye, Mısır, Sidrekapsi ve Siroz olmak üzere 6 farklı darphanede basılmış sultaniler oluşturmaktadır. Sultan Murad III'ün (1574-1595/H 982-1003) 20 yıl süren saltanatında 24 farklı Osmanlı darphanesinde altın sikke basılmıştır. Sultan Murad III'ün definedeki 44 sikkesi Amid, Bağdat, Canca, Dımışk, Haleb, Konstantiniye, Mısır ve Sakız darplıdır ve 982 tarihini vermektedir. Sultan Mehmet III ise (1595-1603/H 1003-1012) Amid ve Halep darplı 1003 tarihli 2 sikke ile definede temsil edilmektedir.

Yusuŕça Definesi'nde bulunan Osmanlı ve Avrupa hükümdarları sikkeleri sayısal olarak karşılaştırıldığında (Tablo 3), 156 sikkeden 42'sinin Sultan Süleyman I dönemine ve 83'ünün ise Sultan Murad III dönemine tarihlendiği görölmektedir. Sultan Süleyman I dönemine denk gelen 42 sikkeden 6'sı Kutsal Roma İmparatorluğu darplıdır. Sultan Murad III dönemine bakıldığında ise 44 sikke Sultan Murad III ve 39 sikke Avrupa sikkeleri işaret etmektedir. Bu dönemde Kutsal Roma İmparatorluğu yanı sıra İtalya (Venedik), Polonya-Baltık Bölgesi (Polonya Krallığı ve Litvanya Prenslığı), Flemenk (Hollanda) ve Romanya (Transilvanya Prenslığı) hükümdarları sikkeleri dikkat çekmektedir.

55 Özer Küpeli, "Osmanlılar ve Doğu Ticaret Yolları Üzerine (XV-XVII. Yüzyıllar)", *Prof. Dr. Necmi Ülker Armağanı*, İzmir 2008, s. 395.

56 Ahmet Tabakoğlu, "Ortadoğuda ve Osmanlılarda Altın Para", *Altının İktidarı, İktidarın Altınları Yayı Kredi Altın Sikke Koleksiyonu*, (ed. Oğuz Tekin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 89-90.

57 Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nda yetmişin üzerinde darphanenin faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Sahillioğlu, "Darphane", s. 502.

b. Avrupa Darplı Paralar

Yusufça Definesi’nde İtalya (Venedik, Parma Dükahığı), Kutsal Roma İmparatorluğu (Habsburg, Salzburg Başpiskoposluğu, Breslau Dükahığı, Köln Baş Piskoposluğu, Prusya Dükahığı, Saksonya Elektörlüğü), Polonya-Baltık Bölgesi (Polonya Krallığı ve Litvanya Prenslığı), Flemenk (Hollanda) ve Romanya (Transilvanya Prenslığı) devlet/bölgeleri olmak üzere toplam 58 sikke bulunmaktadır. Sikkelerin 56’sı altın ve 2’si gümüştür (Tablo 2).

İtalya

Yusufça Definesi’nde İtalyan devletlerinden Venedik Cumhuriyeti’ne ait 18 ve Parma Dükahığına ait 1 olmak üzere toplam 19 altın sikke bulunmaktadır. Sikkelerin hepsi düka olup 18’si Venedik ve 1’i Parma darplıdır. Venedik Cumhuriyeti’nden 1462-1471 tarihli Dük Cristoforo Mora’ya ait sikke aynı zamanda definedeki en erken tarihli sikkedir.

14. yüzyıl başından 15. yüzyılın ortalarına değin geçen zamanda İtalya’daki parçalanmış otorite, daha zayıf devletleri hakimiyeti altına alarak kuvvetli şehir devletlerine dönüşmüştür. Venedik, Cenova, Floransa ve Milano söz konusu şehir devletleridir. Venedik, Cenova ve Floransa denizcilik ve ticaret ile gelişmiştir. Özellikle Venedik ve Cenova Doğu Akdeniz ticaretini ele geçirek süratle zenginleşmiştir. 13. yüzyılın ortasından itibaren de Floransa ve Venedik Doğu ile yaptıkları ticarete kullanılmak üzere altın sikkeler basmışlardır. Floransa altın parasına florin, Venedik ise düka adını vermiştir. Florin ve dükanın basılmasından sonra, sadece gümüş paraların kullanıldığı 14. ve 15. yüzyıl Avrupası’nda yoğun olarak florin ve düka kullanılmaya başlamıştır.⁵⁸

Venedik, Orta Çağ’ın başlarında İtalya krallığından özerkti ve bu nedenle nispeten bağımsız bir gelişme geçirmiştir. İtalya’da hiçbir krala veya imparatora tabii olmamasına rağmen, Batılı krallar ve imparatorlar Venedik’in sikke basma hakkını ve basılan sikkelerin geçerliliğini doğrulayıp, kabul etmişlerdir. Venedik’in sikkelerinin kökenleri belirsizliğini korumakla beraber ilk sikke basma ayrıcalığını İtalyan Kralı Rudolf’dan (923-6) aldığı söylenebilir.⁵⁹ İlk altın sikke ise önce Floransa’da

58 Levent Kayapınar, “Geç Dönem Ortaçağ Avrupa Tarihi (1300-1453)”, *Ortaçağ-Yeniçağ Avrupa Tarihi* (ed. L. Kayapınar ve E. Afyoncu), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2019a, s. 57-58.

59 William R. Day, Michael Matzke ve Andrea Saccocci, *Medieval European Coinage with a catalogue of the Coins in the Fitzwilliam Museum, Cambridge, 12 Italy (I) (Northern Italy)*, Cambridge University Press, 2016, s. 58-59.

1252'de basılmıştır. Dönemin diğer altın sikkelerden farklı olarak, bir yüzünde şehrin koruyucu azizi Vaftızci Yahya'nın ayakta figürü yer almaktaydı. 24 karat ve 3. 53 g. ağırlığındaki Floransa florinleri, kabul edildikten sonra hızlı bir şekilde yayılmış ve hatta yakın eyaletlerde ve daha sonra kuzey ve batı Avrupa'da benzer türlere ilham vermiştir. Venedik altın dükaları ise yaklaşık 30 yıl sonra 1285'te basılmıştır. İki şehir arasındaki rekabet düşünüldüğünde de elbette yeni basılan Venedik dükası florin kadar iyi hatta daha iyi olmalıydı. Bağımsız bir tip olarak da dükaların ön yüzünde mandorla içinde ayakta İsa figürü ve arka yüzlerinde ise Aziz Markos önünde diz çökmüş dük figürü yer alıyordu⁶⁰. İnce darp edilmiş, üzerinde Hıristiyan sembolizmine ait tasvirler içeren alçak kabartmalı Venedik sikkeler, Avrupa orta çağının tipik paralarıdır. Bronzdan ziyade demir kalıpların kullanılması, sikke üzerinde tek tek harf formları yer alması, önemli miktarda yazılı kanıtlarının bulunması bu sikkeleri antik sikkelerden ayıran özelliklerdir. Ortaçağ zengin Venedik yaşamının arşiv belgeleri, Venedik darphanesi ve sikkeleri hakkında bilgi edinilmesine de olanak verir.⁶¹ Söz konusu kayıtlarda Venedik'in ilk gerçek altın sikkesi olan düka'nın başlangıcı olarak Giovanni Dandola (1280-89) saltanatı vurgulanır. Dolayısıyla arşiv belgelerinde dükanın 1284 yılı Ekim ayında basılması kararı alındığı ve 1285 yılında basıldığı yönünde bilgiler yer alır.

Parma Dükalığı'na ait tek düka, Dük I. Ranuccio Farnese'ye (1592-1622) aittir. Parma Dükalığı 1545 yılında İtalya'da Milano Dükalığı'ndan ayrılarak ortaya çıkmıştır. Dükalık 1731 yılına değin Farnese ailesi yok olana kadar hüküm sürmeye devam etmiştir. Dükalık bu tarihten sonra Habsburglara ve 1748'de Bourbonlara geçmiştir⁶².

Kutsal Roma İmparatorluğu

'Yusufça Definesi'nde 21 adet Kutsal Roma İmparatorluğu sikkesi bulunmaktadır.

60 Richard Kelleher, "From the Commercial Revolution to the Black Death (c. 1150-150)", *Money and Coinage in the Middle Ages*, (ed. Roy Naismith), Brill, Leiden/Boston, 2018, s. 142,143; Lucia Travaini, "Coins and Identity: From Mint to Paradise", *Money and Coinage in the Middle Ages* (ed. Roy Naismith), Brill, Leiden/Boston 2018, s. 329-30.

61 Arapça kökenli bir terim olan *Zecca* olarak bilinen Venedik darphanesi hakkında bk. Alan Stahl, "Learning from the Zecca. The Medieval Mint of Venice as a Model for Pre-Modern Minting", *The Numismatic Chronicle* 17 (2011), s. 350; Alan Stahl, *The Mint of Venice in the Middle Ages*, The Johns Hopkins University Press, New York, 2000; Alan Stahl, "The venetian Mint in the Age of the Black death", *Material Culture and Cultural Materialisms in the Middle Ages and the Renaissance*, (ed. Curtis Perry), Arizona Studies in the Middle Ages and the Renaissance 5 Belgium 2001, s. 41-57.

62 Federica Dallasta, *Eredità di carta. Biblioteche private e circolazione libraria nella Parma Farnesiana (1545-1737)*, Milano, 2010, s. 206-207.

Bu sikkelerin 17’si Avusturya Hanedanı, 1’i Breslau Dükahğı, 1’i Köln Piskoposluğu, 1’i Prusya Dükahğı ve 1’i de Saksonya Elektörlüğü olmak üzere Almanya’ya aittir.

Kutsal Roma İmparatorluğu, en üst yöneticisi seçilmiş bir imparator olan ve bu imparatora karşı kişisel bir sadakat yükümlülüğü bulunan çeşitli unsurlardan oluşan bir siyasi birliktir. İmparatorluğun üyeleri Elektör Prenslar, Prenslar, Kontlar, Kilise Başrahipleri, Şövalyeler ve Şehir temsilcileridir. Kutsal Roma İmparatorluğu Avusturya, Hollanda, Almanya bölgeleri, İtalya’da bazı bölgeler ve İspanya’yı kapsıyordu⁶³. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun en büyük rakibi Habsburgların yönettiği Kutsal Roma İmparatorluğuna ‘Habsburg İmparatorluğu’ demek de yanlış olmaz. 962-1806 yılları arasına tarihlenen Kutsal Roma İmparatorluğu, açıkça tanımlanmış bir sınırı olan coğrafi bir varlıktan ziyade savaş, barış, din, diplomasi ve evliliğin birleştirdiği apolitik bir kavram olarak da düşünülebilir. Dolayısıyla imparatorluğun sikkelerinin yayıldığı zaman dilimi ve alanın kapsamı da bir o kadar genişdir. Benzer bu sikkelerin darphane sembolleri ve armaları da efsanelere göre değişiklik göstermektedir. Önceleri Kutsal Roma İmparatorluğunun tüm sikkeleri ‘Avusturya’ adı altında listelenirdi. Ancak söz konusu sikkeler coğrafi alanlara özgü tasarım da içerdiği için artık ‘Avusturya, Belçika, Bohemya, Macaristan-Transilvanya’ gibi başlıklar altında değerlendirilmektedir.

Definede Avusturya Hanedanı’ndan II. Ludwig (1516-1526), I. Ferdinand (1526-1564), II. Rudolf (1576-1612) ve III. Maximilian’ın (1590-1618) sikkeleri yer alır. Sikkelerin 1’i *gulden* ve 15’i *dükadır*. 15. yüzyılda Kutsal Roma İmparatorluğu’nun başlıca altın sikkesi, Floransa’dan çıkan florinlerin taklit edilmesi ile basılan *gulden*’di. 16. yüzyıla gelindiğinde brüt ağırlığı olan 3,28 gramı kaybedince gulden para birimi de işlevini kaybetmiştir. Definedeki tek gulden II. Ludwig dönemi 1521 tarihlidir. 1551 sonrası *guldene*, gümüş türlerinden ayırmak için *goldgulden* adı verilmiştir. İmparatorluğun ikinci altın para birimi *düka* tedavüle girmiş olsa bile *goldgulden* 17. yüzyıla kadar basılmıştır.

İlk kez 1284 yılında Venedik’te basılan *düka*’ın standardı (yani ağırlık ve inceliği) florin ile aynıydı. Dolayısıyla her iki madeni para da başlangıçta değer olarak eşitti. Florin taklitlerinin (*goldgulden*) aksine, dükanın inceliği hiç bozulmamıştır. Orta ve kuzey Avrupa’da düka ilk olarak 16. yüzyılın başında kullanılmaya başlamıştır. Kutsal Roma İmparatoru Maximilian döneminde, Avusturya para sis-

63 Yıldız, *age.*, s. 38, 48.

temine 1510'da bir kararnamesi ile düka dahil edilmiştir. I. Ferdinand ile düka 1527'den itibaren Avusturya topraklarındaki tek altın para olmuştur. 1559 tarihli İmparatorluk Paraları Kararnamesi ile de düka imparatorluk parası olarak da ilan edilmiştir. Düka'nın basıldığı en önemli alanlar Macaristan, Avusturya, kuzey Hollanda ve tabi Alman imparatorluğuydu.

Definedeki en erken tarihli Kutsal Roma İmparatorluğu sikkelerinden biri de Breslau Dükalığına (şimdi Wrocław kenti) ait 1 düka değerinde thaler'dir.⁶⁴ Ayrıca 1531 yılı tarihli sikke bu tipin oldukça nadir örneğidir. 1525-1701 tarihleri arasında varlık göstermiş Prusya Dükalığı'na ait 1 adet 1597 tarihli düka ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun son sikkesi de 1328-1803 yılları arasında varlık göstermiş Salzburg Başpiskoposluğuna ait 2 düka değerinde bir thalerdir. Başpiskopos Wolf Dietrich von Raitenau (1587-1612) dönemine ait sikke 1587-1597 yılı tarihlidir.

Yusufça Definesi'ndeki Kutsal Roma İmparatorluğu sikkelerinin basıldığı darphaneler Kremnica (8 adet), Tyrol/Hall (3 adet), Zwolle (2 adet), Prague (2 adet), Nagybanya (1 adet), Wrocław (1 adet), Prusya (1 adet) ve Salzburg'dur (1 adet).

Zengin altın yataklarıyla çevrili bir yerleşim yeri olan *Kremnica*'da darphane faaliyetine 1328'de Macar Kralı Charles Robert döneminde başlamıştır. Yaklaşık yedi yüzyıl boyunca faaliyet gösteren darphanede basılmaya başlanan 23 karatlık sikkeler Floransa'dan çıkan kalıpların taklidi olduğu için başlangıçta florin olarak daha sonra "ducat" ismiyle anılmıştır. 1370'lerin başından itibaren de sikke arka yüzünde Macar azizi Aziz Ladislav görülmeye başlamıştır. Definedeki 8 Kremnica darphane sikkesinin 6'sı II. Rudolf, 1'er tanesi II. Ludwig (1516-26) ve I. Ferdinand (1526-1564) dönemlerine aittir. Araştırmacıların mevcut tarihsel kayıtlardan yola çıkarak, tarih boyunca Kremnica darphanesinin yaklaşık 21,5 milyon ducat basıldığı fikrinde hemfikir olduğunu düşünecek olursak, definede diğerlerine göre fazla sayıda Kremnica darphane sikkesi olması olağan dışı değildir.

Günümüzde Avusturya sınırları için yer alan *Hall* darphanesi 1477-1806 yılları arasında faaliyet göstermiştir. Hall 15. ve 16. yüzyılda Habsburg İmparatorluğunun en önemli şehirlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Avusturya Arşidükü II. Ferdinand'ın 1567 yılında eski darphaneyi Hasegg Kalesi'ne taşınmasıyla beraber

64 Tüm Avrupa'da eşzamanlı olarak görünmeyen ve başlangıçta büyük gümüş paralar olan thaler, 1484 yılında Hall'daki dük Sigmund tarafından basılan "Guldengroschen" olarak bilinen altın florinler ile eşdeğerdi. Bk. Katz, Victor, *Thousand Years of Bohemian Official Coinage (929-1929)*, Czechoslovak Numismatic Society, Prague 1929, s. 11.

emiyon hacmi artmıştır. Definedeki Hall darplı üç sikke de 1567 yılı sonrasında yani 1612-1618 yılları arasında tarihlenmektedir. Arka yüzde yer alan taçlı arma ve armanın üzerindeki haçlı glabus, Hall darphanesinin işaretidir.

Günümüz Hollanda sınırları içinde yer alan Zwolle kenti 1488’de Deventer ve Campen kentleriyle de parasal ittifak sürdürmekteydi. Aynı zamanda, bu küçük şehirler kendi belediyelerine ait sikkeler bastırmakta da özgürdüler. Deventer’in Parma tarafından 1587’de fethinden sonra, bu üç şehir arasındaki iş birliği ortadan kalkmıştır. Ancak Zwolle 1591’den 1657 yılına güvenli haklara dayanarak kentsel para basmaya devam etmiştir. Sikkeler Alman İmparatorluğu’nun imparatorları II. Rudolf (1592-1612), I. Matthias (1612-1619), II. Ferdinand (1619-1637) ve İmparator III. Ferdinand (1637-1657) adına basılmıştır. 1657’den darphanenin 1694’te kapanmasına kadar da Genel Devletler altında sikke üretimi devam etmiştir⁶⁵. Definedeki 2 adet Zwolle darplı sikke de II. Rudolf dönemine tarihlenmektedir.

Prag’da madeni para basma geleneği, en erken 10. yüzyılın ikinci yarısı ve 11. yüzyılın başlarına aittir. Hatta 1260’lı yılların başına tarihlenen tarihi belgelerde, Prag’ın Venedik gibi madeni para metalinin kalite kontrolüne hizmet verdiği de anlaşılmaktadır. 1290’lı yıllarda ise Prag, çok sayıda İtalyan kolonisinin yerleştiği yerel bir pazar kapsamında olağanüstü tüketim koşullarına sahip bir şehir olarak karşımıza çıkar. Ancak 1300’lü yıllara gelindiğinde Prag’da madeni para basımı sona erer. Fakat bu durum uzun sürmez ve Bohemya Krallığı’nın ilk altın sikkeleri 1325’te Prag’da basılmaya başlanır. Darphane 1539-1856 yılları arasında da hem altın hem gümüş sikkenin düzenli olarak basılmasına hizmet etmiştir⁶⁶. Yusufça Definesi’nde bulunan Prag darplı 2 sikke de II. Rudolf dönemine aittir.

Definede 1 sikke temsil edilen, Kutsal Roma İmparatorluğu Avusturya Hanedanlığı’nın son darphanesi Nagybanya’dır (Baia Mare). Bugün Romanya’nın Mamureş İli’nin başkenti olan Nagybanya’da (Baia Mare) 1338-1526 yılları arasında Macar Krallığına, daha sonra 1530-1851’de Habsburg İmparatorluğu’na, 1551-1660’ta Transilvanya Prenslığı’ne ve 1584-1585’te de Polonya Krallığına altın ve gümüş

65 U. Hagen-Janke ve R. Walburg, *Early Modern Gold Coins from Deutsche Bundesbank Collection*, Munich 1985, pl. 35.

66 Roman Zaoral, “Mining, Trading and Minting in Late Medieval Bohemia”, *From Ore to Money, Mining, Trading, Minting*, Proceedings of the Tallinn (2018) Conference (ed. G. Depuyot ve I. Leimus), Wetteren 2018, s. 80, 85.

paralar basılmıştır⁶⁷. Nagybanya (Baia Mare) darplı bir adet sikke de II. Rudolf dönemine aittir.

Wroclaw, Prusya ve Salzburg darplı sikkeler de definde l'er örnek ile temsil edilmektedir. Breslau (Wroclaw), günümüz Polonyası içinde yer alan Silezya Bölgesi'nin de başkentidir. Breslau, Macar monarşisinin 1526'da Osmanlıların eline geçmesiyle, Habsburgs'un hakimiyeti altına girmiştir. Prusya Dükalığı 1525-1701 tarihleri arasında ve Salzburg Başpiskoposluğu da 1328-1803 yılları arasında varlık göstermiştir.

Polonya- Baltık Bölgesi

Polonya Krallığı ve Litvanya Prenslığı

Polonya ve Osmanlı arasında ticari ilişkiler 1400'lü yıllara dayanmaktadır. Ancak tarihi ipek yolu ticaretinin Osmanlı-Polonya siyasi ve ticari ilişkilerini önemli bir rolü olduğu unutulmamalı. 1484 yılında II. Bayezid'in Boğdan liman kentlerinden bazılarını alması beraberinde 1489 yılında Lehistan'a (Polonya) ilk ticari ahidname verilmesini getirmiştir. 1552 yılında Kanuni döneminde yapılan Name-i Humayun ile Polonya'ya dostluk teminatı verilmesi⁶⁸, 1577 yılı tarihli III. Murad'ın Kral Stephan Bathory'ye gönderdiği bir diğer ahidname⁶⁹ definedeki Polonya sikkelerinin III. Murad dönemindeki artışını da açıklamaktadır.⁷⁰ Anlaşılan o ki Osmanlı-Polonya arasında gelişen siyasi ve ticari ilişkiler, karşılıklı gönderilen elçiler sayesinde sıcak tutulmuş ve bu yolla ticari alışveriş devam etmiştir⁷¹.

Doğu Avrupa ekonomi tarihçileri açısından Osmanlı arşivlerinin açılması, Transilvanya, Moldavya ve Kırım gümrük kayıtlarına ulaşılması, Karadeniz ve Baltık

67 Octavian Iliescu, *The History of Coins in Romania (cca. 1500 B. C. -2000)*, Editura Enciclopedica, Bucharest 2002, s. 133.

68 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 181, 480.

69 Ayşen Anadol (ed.), *Uzak Komşu Yakın Anılar Türkiye-Polonya İlişkilerinin 600. Yılı*, İstanbul 2014, s. 124, 129.

70 1577-1591 tarihli belgelerin içeriğini neredeyse tam anlamıyla tekrarlayan 1597 tarihli bir başka ahidnamede ithal madeni paralarda gümrüklerin arttırılması dikkat çekicidir. Polonya'dan gelen tüccarların mal yerine nakit getirmeleri gümrük gelirleri için ani kayıplara neden olmuş ve nakit para üzerinden vergi artırma fikrini gündeme getirmiştir. Dariusz Kolodziejczyk, "The Export of Silver Coin Through the Polish-Ottoman Border and the Problem of the Balance of Trade", *Turcica* 28 (1996), s. 110.

71 Jan Reychman, *Polonya ile Türkiye Arasındaki Diplomatik Münasebetlerin 550. Yıldönümü*, Ankara 1964, s. 12-13.

ticareti ile ilgili 16. yüzyıl uluslararası ticaret hacmi çalışmaları açısından oldukça önemlidir. Günümüzde Baltık ticareti hakkında çok şey biliniyor olsa da hala Karadeniz ticaretinin monografisi tartışılmaktadır. Osmanlı fetihlerinden sonra Karadeniz büyük bir kıtalararası ticaret yolu olma özelliğini yitirmiş olsa da bir dereceye kadar Ceneviz tüccarlarının yerini Polonya kralı ve padişah tebaasının aldığı söylenebilir. Araştırmalar Polonya Baltık ticaretinin değerini 16. yüzyıl ortalarında 1. 300. 000 florine olduğunu ve ihracat değerinin ithalatın değerinin neredeyse iki katı olduğu yönünde bilgi verir. Özellikle tahıl, odun ve et ihracatı, Polonya’nın batı ve kuzey sınırlarından sürekli nakit akışını gündeme getirmektedir. Polonya-Osmanlı ticaretinin bileşimine bakıldığında, Osmanlı’nın Polonya’ya ithalatının büyük oranda ipek, tekstil, tiftik, kuru üzüm gibi yerli Osmanlı ürünlerinden oluştuğu görülmektedir. Osmanlı topraklarına Polonya’nın ihracatı ise ağırlıklı olarak İngiliz kumaşı, Silezya bıçakları, Rus kürkü ve daha fazla gümüş para olmalıydı. Ancak bu gümüş sikkelerin sadece küçük bir kısmı gerçekten Polonya kökenliydi. Çünkü 14. yüzyılda Polonya Silezya’yı kaybedince altın çıkarılamamış aynı zamanda gümüş madenlerinin yerli üretimini, iç Pazar ihtiyaçları için bile yeterli olmadığı düşünüldüğünde Polonya’da, Macar altın florinleri Amerikan gümüşünden basılan Hollanda doları dolaşımdaydı.⁷²

Definde yer alan üç düka da Stephan Batory (1576-1586) dönemine aittir. Sikkeler, III. Murad’ın 1577 yılında Kral Stephan Bathory’ye gönderdiği ahidname sonrasına yani 1578 ve 1586 yıllarına tarihlenmektedir. Sikkeler Gdansk darphanesinde basılmıştır. Polonya’nın batısında Baltık Denizi kıyısında yer alan Gdansk, Kral Stephan Bathory’yi kral olarak tanımayan ve İmparator II. Maximilian’a sadakat ilan eden kent olarak bilinir. 1577 yılında Gdansk Polonya ordusu tarafından kuşatıldığında, şehir konseyi 1559’dan itibaren faaliyet göstermeyen darphaneyi 1573’te kısa süreliğine işler hale getirmiştir.⁷³

Hollanda

Yusufça Define’sinde 1586-1596 yılları arasına tarihlenen 8 düka bulunmaktadır. 16. yüzyıl gibi erken bir tarihte Doğu Akdeniz’de Hollanda gemilerinin ve tacirlerinin faaliyetleri bulunmaktaydı. Ancak söz konusu gemiler Osmanlı egemenliği altındaki bölgeler ile ticaret yapmak için İngiliz ya da Fransız bayrağı taşıyorlardı. İlk kez bilhassa Baltık deniz devletleri ile gerçekleştirilen ticati faaliyetlerde yeni so-

⁷² Kolodziejczyk, agm., s. 105-115.

⁷³ Dariusz F. Jasek, “The Gdansk (Danzig) 1577 Siege Gold Ducats”, *Coin Week 7* (2017), s. 4.

runlar çıkınca, 16. yüzyılın son yirmi yılında Hollanda'da sikke baskın bir konuma gelmiştir. Dolayısıyla özellikle 1590'lı yıllardan sonra Hollanda eyaletleri ve Osmanlı arasındaki ticaret gelişmiştir. Ancak Hollandalılar 1612'de ahidnamelerini aldıktan sonra bağımsız ticaretlerini geliştirmişlerdir⁷⁴.

Aşağı Ülkelerinde ilk altın dükaları Nijmegen ve Batenburg gibi birkaç darphane tarafından piyasa sürülüyordu. Aslında bu dükalar da büyük ölçüde bozuk ya da hatalıydı. 1579'da İspanya'dan bağımsızlıklarını ilan eden Birleşik Krallık temsilcileri bu darphaneleri kapatmış ve yeni kurulan Cumhuriyette sikke darp edilmesinin durdurulması konusunda ısrar etmişlerdir. Cumhuriyet'in ilk altın dükaları 1583 yılında Hollanda eyaleti tarafından basılmıştır, ancak bunlar Macar tipi dükalardı. 1586'da Hollanda tipi ilk altın dükalar birkaç eyalette darp ediliyordu. Definedeki sikkeler de bu darphanelerden Gelderland, Utrecht, Holland ve Friesland darplıdır.

Hollanda altın dükaları darp edilmeye başladığı ilk yıllarından itibaren değişmeyen tasarımı nedeniyle özeldir. Hollanda altın dükalarının ön yüzünde sağda, sol elinde bir grup ok ve sağ elinde kılıç tutan bir şövalye bulunur. Ayrıca ön yüzde aynı zamanda sloganları olan "Birlik küçük şeyleri büyütüyor" Latince yazıt yer alır. Yazıtın son harfleri sikkenin basıldığı darphane işaretidir⁷⁵. Definde Macar tipinde basılan üç sikke de Friesland daphanesine aittir. Bunlardan 1588 yılı darplı sikke İspanyol Armadası'nın 1588'de Hollanda kıyılarında gerçekleşen savaşı kaybettiği yıl basıldığı için oldukça özeldir.

Transilvanya Prenslığı

Yusufoğlu Definesi'nde 1581-1593 yılları arasına tarihlenen Transilvanya Prenslığı'ne ait 7 adet düka bulunmaktadır. Sikkelerin hepsi Sigismund Bathory (1581-1602) dönemine aittir. Karpat havzasında yer alan Transilvanya Osmanlı tarihinde Erdel olarak bilinen Romanya'nın eyaletlerinden biridir. 1541'de Macaristan'ın başkenti Budin'i alan Osmanlılar Karpat havzasında güçlü ve kalıcı bir yer edinmiştir. Bu durum Macaristan Krallığı'nı da üç parçaya ayırmıştır: Habsburg Hanesi'nin yetki alanına giren Kuzey Macaristan, doğuda yeni bir devlet,

74 İsmail Hakkı Kadı, "Erken Modern Dönemde Hollanda'nın Levant ile Ticareti", *Sultanlar, Tüccarlar, Ressamlar Türk-Hollanda İlişkilerinin Başlangıcı* (Yay. haz. R. Barış Kıbrıs), Pera Müzesi, İstanbul, 2012, s. 37.

75 Dariusz F. Jasek, "World Coins-A History of the Netherlands Gold Ducat: As it Began", *Coin Week*, 26(2016), erişim: <https://coinweek.com/world-coins/world-gold-coins-2/world-coins-history-netherlands-gold-ducat-began/>

Transilvanya Prenslığı ve Osmanlı yönetimi altına giren Macaristan Krallığının orta ve güney kısımları.⁷⁶ Macar darphaneleri Habsburg Macaristan’ında ya da Transilvanya’da kalmıştı. Transilvanya Prenslığı’nin kurulması, kısa sürede altın sikkelerinin darbinda yeni bir çeşitlilik getirmişti, ancak Transilvanya dükaları, Macar dükkânları ile aynı para standardında basılmıştır⁷⁷.

Transilvanya 1541’de Sultan Süleyman tarafından *harağüzar* yani daha güçlü durumdaki bir devlete dış işlerinde bağımlı olan ve düzenli “korunma” vergisi ödeyen, iç işlerinde kısmen serbest durumdaki bir prenslik haline getirilmiştir. Transilvanya ve Osmanlı ticari ilişkileri ile ilgili 15. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın sonlarına kadar bilgilerin detaylarına da ulaşılabilir⁷⁸. Tarıma ve hayvancılığa elverişli geniş arazileri sayesinde Transilvanya gümrük kayıtlarına göre işlenmemiş metal, bakır, parşömen, kurutulmuş meyve ihraç ederken, baharat, halı/kilim⁷⁹ ve diğer tekstil malzemeleri ithalat ürünleri arasında yer almaktadır.

Sibiu, Braşov, Mediaş, Bistrita, Sighişoaro gibi şehirleri Transilvanya ekonomisinin önemli ticaret noktalarıdır⁸⁰. Sibiu aynı zamanda özellikle Venedik senatosu para politikasında gümüş, altın ile değiştirilecekse büyük oranda tercih edilen de bir yoldur⁸¹. Macaristan’ın kıymetli madenlerinin basıldığı darphaneler Habsburg Macaristanı ya da Transilvanya Prenslığı sınırları içindeydi. Sibiu’da bu şehirlerden biridir. Definedeki 4 düka Sibiu (Hermannstadt) ve 3 düka da Nagybanya (Baia Mare) darphanedir. Sibiu darphanesi, 1336-1528’de Macar krallığı ve 1540-1709’da Transilvanya Prenslığı adına altın ve gümüş sikkeler darp etmiştir⁸².

76 Osmanlı denetimindeki bölgede altın ve gümüş yataklarının bulunmağı için, Macaristan’da altın sultanilerin basılamamıştır. Balkanlarda basılan akçe ve sultaniler Macaristan’da tedavül ediliyordu. Ancak yine de bölgede Avrupa devletlerinin sikkelerinin dolaşımı yaygındı. Bk. Tabakoğlu agm., s. 94.

77 Janos Buza, “The Exchange Rates of the Hungarian and Turkish Ducats in the Mid-16th Century”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung*, 60/1, (2007), s. 34.

78 M. Guboglu, “Osmanlı Padişahları Tarafından Transilvanya’ya Verilen Ahidnameler, Kapitülasyonlar 1541-1690”, *IX. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. II, TTK Basımevi, Ankara 1981, s. 1725-1734.

79 Levent Boz, “Romanya’nın Transilvanya Bölgesi Protestan Kilislerine Halı Bağışlama Geleneği”, *Vakıflar Dergisi*, 42 (2014), s. 82.

80 P. Engel, *The Realm of St. Stephen, A History of Medieval Hungary 895-1526*, New York 2001, s. 114; L. Radvan, *At Europe’s Borders, Medieval Towns in the Romanian Principalities*, Brill Press, USA 2010, s. 84.

81 Ian Blanchard, *Mining, Metallurgy and Minting in the Middle Ages*, V. 3, Stuttgart 2005, s. 953.

82 Iliescu, *age.*, s. 137.

4. Yusufça Definesi'nin Benzer Define Buluntuları ile Karşılaştırılması

Define buluntularından yola çıkarak, madeni paranın dolaşımını tek bir bölgede incelemek nümizmatik materyalin hatalı ve güvenilirmez yorumlanmasına yol açabilir. Dolayısıyla önce definenin bulunduğu ülke/bölge içinde diğer benzer define buluntuları ile kıyaslamak ve sonra da definede sikkeleri bulunan İmparatorluk/Devlet/Prenslik/Dükalık gibi definenin bulunduğu bölgenin/yerin dışındaki diğer yerleşimlerdeki sirkülasyon ortamına atuf yapılması önem taşımaktadır. Söz konusu kıyaslama yapılırken diğer define buluntularında da Yusufça Definesi örneğindeki gibi *sultani*, *düka* birimlerinin olmasına, Osmanlı ve Avrupa darph örneklerin çağdaş ve benzer olmasına dikkat edilmiştir. Ancak ne yazık ki Türkiye'de yayınlı benzer define buluntusu örneğini tespit edilememiştir.

2000 yılında Beçin kazılarında bulunan 1 adet sultani, 48. 848 adet akçe ve 842 adet gümüş Avrupa parasından oluşan "Beçin Definesi"⁸³, Türkiye'de karşılaştırılabilecek tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Beçin Definesi'ndeki madeni paraların değeri Yusufça Definesi örneği ile örtüşmemektedir. Ayrıca Beçin Definesi'ndeki Avrupa darph sikkeler (Kutsal Roma İmparatorluğu, Fransa, İsviçre, İtalya, İspanya, Hollanda, Polonya, İngiltere, Rusya, Transilvanya, Ragusa) 1355 yılı ile başlar ve 1608 yılında son bulur. Bunun yanında definede Osmanlı ve Avrupa darph sikkeler dışında, Kırım Tatarları ve Safavi sikkeleri de yer almaktadır. Dolayısıyla Beçin definesi zamansal konumu ile de Yusufça definesi örneği ile uyumamaktadır.

Beçin Definesi'nden iki yıl sonra 2002'de Romanya'nın Moldova sınırına yakın bir şehir olan Iași'de (Yaş), 14. 206 adet sikkeden oluşan bir başka büyük define bulunmuştur⁸⁴. 16-17. yüzyıla tarihlenen definede Kutsal Roma İmparatorluğu, Polonya, Osmanlı İmparatorluğu, Transilvanya, Riga, Rusya, İsviçre ve Moldova gibi ülkelerin sikkeleri yer almakla birlikte, Yusufça Definesi örneğinde olduğu üzere yine altın sikke sultani ya da düka yer almaz. Definedeki etkileyici para sayısına rağmen, ticari değerinin o oranda olmadığı da söyleyebiliriz. Yine de bu örnekler 16-17. yüzyılda bölgede ekonomik olaylar için önemli kanıtlardır.

83 R. H. Ünal, F. Krinzing, M. Alram ve Ş. Pfeiffer Taş (yay. haz.), *Beçin Definesi*, C 1-2, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2015; Pfeiffer-Taş ve Nikolaos Schindel, "The Beçin Coin Hoard and Ottoman Monetary History in the Late 16th/Early 17th Century", *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 56, (2013), s. 1-18.

84 Lucian Munteanu, "Preliminary Data About the Coin Hoard of Iași-2002", *The Great Medieval Coin Hoard of Iași* (ed. Virgil Mihailescu-Birliba; trans. Adrian Poruciuc ve Norbent Poruciuc), Institutul European Press, Iași, 2006, s. 433-474.

Balkanlarda bulunmuş yaygın birçok Erken Orta Çağ tarihlenen define buluntularına ulaşmak mümkün, ancak Yusufça Definesi örneğindeki gibi *sultani* ve *düka* gibi birimleri, Osmanlı ve Avrupa darph örneklerin çağdaşları olan define sayısı çok sınırlıdır. Hırvatistan’da Zagreb bölgesinde bir yerleşim olan Opanitec’te bulunmuş “Opatinec Definesi” bunlardan biridir⁸⁵. 1973 yılında Opanitec’de bulunan ve 15-16 yüzyıla tarihlenen define yüzlerce sayıda altın ve gümüş sikkeden oluşmaktaydı. Ancak ne yazık ki define dağılmış ve bugün sadece 18 adet sikke kalmış. Bu sikkelerin 3’i Venedik dükası, 1’i Macaristan florini ve 14’ü 1520-1566 yıllarına tarihlenen Osmanlı akçesidir. Define dağılmış olduğu için karşılaştırma mümkün değildir. Bir diğer define de yine Hırvatistan’da bulunmuştur. 16. yüzyıla tarihlenen ve Svinjarevci’de 1881’de ele geçen defineden günümüze 48 altın, 55 gümüş, 4 gümüş florin ve 50 küçük birimli sikke gelmiştir⁸⁶. Osmanlı sikkeleri I. Beyazıt (1 akçe), I. Selim (3 akçe) ve Sultan Süleyman (54 akçe) sikkelerini içerir. Diğer sikkeler Avusturya ve Almanya başta olmak üzere Orta Avrupa ülkelerinden gelir.

Benzer ve yine dağılmış bir define Macaristan’da Bodrogolaszi’de 1990 yılında bulunmuştur⁸⁷. 15-16. yüzyıla tarihlenen yaklaşık 135 altın sikkeden sadece 73’ü günümüze ulaşmıştır. Definenin bulunduğu Macaristan’ın kuzeydoğu bölgesi 16. yüzyılda Macar ve Habsburg krallarının siyasal savaşları ve Osmanlı akınları arasında kalmış bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Define 118 yıllık bir birikimi (1438-1556) göstermektedir. Definede Macaristan, Avusturya, Salzburg Piskoposluğu, Polonya ve Breslau Dükalığı altın sikkeleri bulunmaktadır. “Yusufça Definesi” örneğinden farkı Bodrogolaszi’de bulunan definede Osmanlı sikkelerinin yer almasıdır. Karşılaştırma olarak seçilmesinin nedeni ise Yusufça Definesi örneği Osmanlı altın sikkeleri yanında Osmanlı olmayan altın sikkeleri içerir, Bodrogolaszi definesinde de Macar altın sikkeleri yanında Macar olmayan sikkelerin yüksek oranda yer alması benzerdir. Ancak bu define buluntularının gerçek verileri yansıtmadığı da göz ardı edilmemelidir. Çünkü söz konusu definelerin büyük parçaları ya bulunduğu zaman ya da sonrasında dağılmış/kaybolmuş olarak kayıtlara geçilmiştir. Ancak buna rağmen Osmanlı altın sikkesi *sultani*’nin Macaristan üzerinden

85 Ivan Mirnik ve Muhamed Ždralović, “O skupnom nalazu zlatnog I srebrnog novca 15. 16. stolieca kod Opatinca”, *Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu* 3/8 (1975) s. 119-132, pl. 1.

86 Ivan Mirnik ve Muhamed Ždralović, “Skupni nalazi novca iz Hrvatske XIV. Sukupni Nalaz Zlatnog I Srebrnog Novca 16. St. iz Svinjarevaca”, *VAMZ*, 3. /XXXIX (2006), s. 217-256.

87 Zsolt D. Nagy, Zoltan May ve Kristian Fintor, “Archaeometric Investigation of the Hoard from Bodrogolaszi, Hungary”, *Star: Science & Technology of Archaeological Research* 1(2015), s. 89-98.

batıya taşınmasının da bir anlamı olmamalı. Çünkü bu durum bölgedeki Osmanlı hakimiyeti dışındaki bölgelerde anlaşmazlık yaratabilirdi. Ancak yine de sultani Macaristan'dan batıya gitmedi sonucu doğurmamalı, çünkü barışçıl olmayan dönemlerde bile para akışının durmadığını biliyoruz. Macaristan ve ötesinde sultanı'nın az görülmesinin nedeni, Osmanlı altınlarının bazılarının şüphesiz diğer madeni paraların basımı için hammadde görevi görmesi için eritilmiş olabileceğidir.⁸⁸ Bölgede çok sayıda İtalyan sikkelerinin ele geçmesi de çok şaşırtıcı değildir. Çünkü Macaristan 14. ve 16. yüzyıllar boyunca İtalya'dan ve Alman topraklarından çok sayıda tüccara, zanaatkara ve uzman işçilere kapısını açmış, Ortaçağdan Modern Çağa değin ekonomik ve ticari yapısını değiştirmemiştir.

Romanya'nın bir parçası olan Kuzey Dobruja ve Bulgaristan'ın bir parçası olan Güney Dobruja'dan oluşan Dobruja Bölgesi'nde de 16-17. yüzyıllara tarihlenen birçok define bulunmuştur. 15.-19. yüzyıllar arasında Dobrudja toprakları Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetindeydi. Osmanlı padişahları Dobrudja'nın stratejik, ekonomik ve askeri önemini anlayarak, burada son derece önemli bir kale de yaratmıştır. Bölge özellikle Avrupa ve Osmanlı'nın Ortaçağda kara, deniz ve akarsu yolları ile uluslararası ticarete bulunduğu nokta olarak dikkat çekicidir. Dobruja aynı zamanda 16-17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olarak İstanbul'u dünyanın farklı köşelerine bağlayan bir bölgeydi⁸⁹. Bu bölgede bulunan Babadağ, Eforie Sud I ve Eforie Sud II, Cotu Vaii ve Silistra definelerinden yola çıkarak bazı genellemeler yapmak mümkün görünmektedir. Söz konusu definelerde Osmanlı sikkeleri bulunmaz, ancak ortak noktaları neredeyse tümünde İspanya, Polonya, Hollanda, İtalya ve Kutsal Roma İmparatorluğu gümüş sikkelerinin bir arada bulunmasıdır. Biliyoruz ki İspanyol gümüş sikkeleri ilk kez 16. yüzyılın ortalarında Romanya'ya girmiştir. Velter ve Custerea'ya (2007) göre özellikle Polonya ve Batı Avrupa madeni paraları, Doğu Slav topraklarından Romanya ve Osmanlı İmparatorluğuna, Ukrayna'daki Ermeni tüccarlar tarafından taşınmıştır. Mevcut veriler Eflak (Wallachia) ve Osmanlı İmparatorluğu bölgelerinde Polonya madeni paralarının sayısının düşük olduğunu göstermektedir. Yusufça Definesi'nde de Polonya ve Baltık bölgesi sikkeleri sayısı 3 Polonya dükası ile sınırlıdır. 15. yüzyılın sonlarında ve 16. yüzyılın başlarında, İki Romen beyliği Eflak ve Moldavya, sırasıyla kendi madeni paralarını basmayı bırakmışlardır. Bu nedenle Romen

⁸⁸ Buza, agm., 51.

⁸⁹ Anna-Maria Velter ve Gabriel Custerea, "Medieval Coins Hoards from the 16th-17th Century Found in Dobrudja", *Coin Hoards of Dobrudja I*, (ed. G. Custerea, M. Dima, G. Talmatchi ve A. M. Velter), Costanta 2007, s. 114-293.

devletleri yalnızca dolaşımdaki yabancı paralara güvenmek zorunda kalmışlardır. 16. yüzyıl boyunca da Eflak kuzeydeki komşularından ziyade daha çok Osmanlı etkisi altına girmiştir. 1501-1580 yılları arasındaki dönemde de Eflak Moldovya’ya kıyasla ödemelerde neredeyse tamamen Osmanlı para birimini kullanmıştır. Bölgede bulunan 1517-1599 yıllarına tarihlenen “Şotanga Definesi” Romanya topraklarında Orta Avrupa, Polonya ve Osmanlı paralarının dolaşımını kanıtlar. Buna karşın bölgede 16. yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılın başlarında, Osmanlı sikkelerinde önemli bir azalma, Macar ve Polonya-Litvanya sikkelerinde önemli artışa da tanık oluyoruz⁹⁰. 1550 yılından sonra altın ve gümüş rezervinin büyümesi Batı’dan Osmanlı İmparatorluğuna çok fazla sayıda bu madenlerden üretilen paranın akmasına neden olmuştur. Özellikle Yeni Dünya’dan gelen gümüş, genel olarak Avrupa’nın ticaretini ve özellikle Levant ile ticareti finanse etmek için hayati bir kaynaktı. Osmanlı İmparatorluğu da yüksek değerli paraların en büyük tüketicisiydi. Avrupa sikkelerinin imparatorlukta hızlıca yayılmasındaki en önemli faktörde 16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın başında imparatorlukta vuku bulan nakit eksikliği ve gümüş sikke devalüasyonudur⁹¹. Akçenin istikrarsızlığı ve nakit eksikliğinin Avrupa paraları ile telafi edilmesi Osmanlı İmparatorluğu pazarında Hollanda, İspanya, Polonya gümüşlerinin yoğun dolaşımını beraberinde getirmişti. Dolayısıyla Dobruja Bölgesi’ndeki definelerde Osmanlı sikkelerinin bulunmaması şaşırtıcı değildir. Yine Velter ve Custerea (2007) mevcut yayınlı define buluntularını dikkate alarak 16-17. yüzyıllarda Balkanlar’da, Batı’da ve Anadolu’nun merkezinde, Suriye ve Mısır’da, Afrika’nın Kuzey Batı’sında İspanya’nın Amerikan getirdiği gümüşten üretilen gümüş paraların dolaşımında olduğunu; Venedik dükası ve Macar dükası gibi altın sikkelerin ise çoğunlukla Balkanlar’da dolaşımında olduğunu vurgulamaktadır. Ancak “Yusufça Definesi”ndeki altın sikkeler bunun aksini söylemektedir.

5. Yusufça Definesi’nin Sahibi Hakkında Yorumlar

Definedeki Osmanlı ve yüksek oranda yabancı sikkelerin varlığından yola çıkarak, makale içinde yer verilen yorumlar şu şekilde toparlanabilir:

- 1521 ahidnamesi ile Venedikli tüccarlara başta İstanbul, Galata, Trabzon, Kefe, İskenderiye ve diğer Arabistan limanları olmak üzere bütün Osmanlı limanlarında serbestçe alışveriş yapma hakkı verilmişti. Bu imtiyazlar daha

90 Blasko, Marius, “An Early Seventeenth Century Hoard Discovered in Dolj County”, *Revista de Cercetari Arheologice si Numismatice* 3, (2017), s. 381

91 Velter ve Custerea, agm., s. 292.

sonra başka tüccarlara da verildi. Definedeki yabancı sikke birikiminin ilk sahibi, bizzat Anadolu'ya gelip ticaret yapan ve altın sikkeyi bırakan yabancı tüccar da olabilir.

- Yusufça Definesi'nin ele geçtiği Kandıra Kocaeli'nin ilçelerinden biridir ve Kocaeli'nin merkez ilçesi İzmit'in de (Nikomedia) tarihi MÖ 700'lı yıllara kadar inmektedir. Nikomedia Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan deniz yolu ve Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan kara yolunun geçiş noktası olması nedeniyle Osmanlı Dönemi'nde de konumu itibariyle İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan ana yol güzergahı üzerinde oluşu açısından önemlidir. Başkent'in kendi nüfusunu doyurmaya yeterli olmayacak halkın iâşe temini başta padişah olmak üzere devlet yetkililerinin sorumluluğundaydı. Gerek hububatın gerekse diğer iâşe ürünlerinin denizyoluyla nakli, karayoluna göre daha ucuz ve daha güvenliydi. Dolayısıyla İstanbul'un iâşesinde de Marmara'da ve Karadeniz'de bulunan limanların büyük önemi vardı. Özellikle de hava şartlarının müsait olmadığı zamanlarda gemilerin sığınabileceği liman ve iskeleleri açısından. İstanbul'un tahıl, demir ve benzeri mallarının uzak mesafelerden ve genellikle deniz yoluyla başkente ulaşımının kolaylığı, kömür, tomruk gibi ihtiyaçlarının Kerpe'den sağlandığı, günümüzde Kandıra bezi olarak adlandırılan kumaşlardan dikilen para kesesi, gemi yelkeni; aydınlatma ve gemi inşasında kullanılan keten tohumlarından elde edilen bezir yağının asırlardır ihraç edildiği düşünüldüğünde ve Osmanlı İmparatorluğunda altın sikkelerin tüccarlar tarafından da kullanıldığı dikkate alındığında, Kandıra'nın Yusufça Köyü'nde bulunan definenin sahibi, Kandıra'da yaşayan bir tüccar ve mirasçısı olmalıydı.
- Tarımsal üretimden gelen gıda maddeleri ile hammaddelerini kaza merkezinde satın almak, işlemek ve tüketiciye satmak kasaba esnafının tekelindeydi. Yurt içi gereksinimlerin tümü karşılandıktan sonra fazla kalan emtia varsa, onun ihraç edilmesine izin verilirdi⁹². Osmanlı İmparatorluğu'nda 1470'lerde, basılmaya başlayan altın *sultani*, uluslararası ticaret de dahil olmak üzere aynı zamanda hazineye depolanması için de kullanılıyordu. Dolayısıyla definedeki altın Osmanlı sikkeleri tüccar ve ailesinin yaptığı ithalat/ihraacat ya da devlete vereceği vergi olarak da birikmiş olabilir.

92 Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.

Değerlendirme

Osmanlılar ve Venedikliler 15. yüzyıl ile 18. yüzyıl başlarında sık sık savaşımlı olmaları da Osmanlılara, Avrupa hakkında en güvenilir bilgileri Venedik sağlamıştır. Venedikli tüccarlar ve politikacılar Osmanlılardan elde ettikleri çıkarları muhafaza edebilmek için vezirlerle iyi ilişkiler içinde olmuşlar, hatta gerektiğinde Osmanlılar için aracılık yapmışlardır. Bu durum genişleyen Osmanlı dünyasının başlıca kentlerinde Venedik’in ticari koloniler kurmasını sağlamakla kalmamış, Osmanlı tebaasının da Venedik’te koloniler oluşturmasının yolunu açmıştır⁹³.

Venedik Senatosu, ticari zarara uğrama kaygısı ve İtalya içindeki düşmanlara karşı duyulan korkudan dolayı, genelde bağlaşıklarını Osmanlı donamasıyla bir an önce kapışmaya teşvik etmiş, çatışmanın çabucak ve sağa sola bulaşmadan son bulmasını umut etmişti. Ayrıca mali ve ticari çıkarların baskısı, Venediklileri düşmanla hemen pazarlığa oturmaya ve çoğu kez donanmaları daha çatışma halindeyken bile, tüccarlarını Osmanlı limanlarına ve art bölgelerine göndermeye zorluyordu. Osmanlı tüccarları Venedik’te, Venedikliler de İstanbul, Halep ve İskenderiye’de işlerine devam ediyorlardı⁹⁴.

15 Eylül 1574’te II. Selim’in vefatından sonra tahta III. Murat geçmiş ve 1575 yılının Ağustos ayında Venedik’le yapılan barış anlaşmasını yenilemişti. 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başı arasında, Venedik-Osmanlı arasındaki siyasi amaçlı misyonlar azalsa da bunun tersine ticari ilişkileri artmıştır⁹⁵ 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar Venedik, Osmanlı Devleti’nde ticaret hacmi en geniş olan devletti. Mısır ve Suriye’deki baharat ticaretini de eline geçiren Venedik, Osmanlı limanlarına yüklü, işlemeli kadife, züccaciye, kâğıt gibi işlenmiş sanayi ürünleri getiriyor, burarlardan baharat, ipek, yün, pamuk ipliği, deri, ecza maddeleri alıp götürüyordu⁹⁶.

93 Andrea Fara, “Italian Merchants in the Kingdom of Hungary in the Late Middle Ages and Early Modern Period (XIIIth-XVIth Centuries)”, *Italy and Europe’s Eastern Border (1204-1669)*, Peter Lang GmbH, Main, 2012, s. 131; Yusuf Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s. 57; Goffman, *age.*, s. 164.

94 Goffman, *age.*, s. 193.

95 Maria Pia Pedani, *Osmanlı Padişahının Adına İstanbul’un Fethinden Girit Savaşı’na Venedik’e Gönderilen Osmanlılar* (çev. Elis Yıldırım, Ed. Nevin Özkan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, s. 146. Ayrıca Venedik Devlet Arşivi’ndeki yayımlanmış bazı Türk belgeleri için bk. M. T. Gökbilgin, “Venedik Arşivlerindeki Türkçe Belgeler Koleksiyonu ve Bizimle İlgili Diğer Belgeler”, *Belgeler*, C V-VIII/S. 9-12, (Ankara 1968-1971), s. 39-54.

96 Turan, *agm.*, s. 254; Ali İhsan Bağış, *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler, Kapitülasyonlar, Avrupa*, Ankara, 1983, s. 3.

Yusufça Definesi'nde Dük Cristoforo Moro'ya ait 1462-1471 tarihli sikke sonrası Dük Andrea Gritti'ye kadar yani 1523'e kadar Venedik darplı başka sikke bulunmaz. 1537-1540 yılları arasındaki Osmanlı Venedik Savaşı Akdeniz ticaretinde Alman tüccarları harekete geçirmiş olmalı. Ancak definedeki Kutsal Roma İmparatorluğuna ait en erken tarihli sikkeler de söz konusu savaştan önceye yani 1521 ve 1531 yıllarına tarihlenir. Dolayısıyla Alman tüccarlar Osmanlı Venedik savaşından önce de Akdeniz ticaretinde yer almaya başlamış olmalıdır. Ya da söz konusu Kutsal Roma İmparatorluğu sikkeleri 14. ve 16. yüzyıl arasında İtalya'dan Alman topraklarına giden İtalyan tüccar ve iş adamları yoluyla Anadolu'ya gelmiş de olabilir. Definedeki 1545 yılı sonrası Venedik sikkelerindeki artış ise 1540, 1567, 1575 ve 1595 yıllarındaki Ahidnameler⁹⁷ ile ilişkilendirilebilir.

Osmanlıların Habsburg politikalarının II. Mehmet (1451-1481) zamanında belirlendiği, ancak Osmanlı-Habsburg ilişkilerinin II. Bayezid'in iktidarında başladığı söylenebilir. Diplomatik ilişkiler ise ilk kez Sultan Süleyman devrinde Macaristan meselesiyle somut bir şekil almaya başlamıştır⁹⁸. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun güneydoğu Avrupa'daki askeri ilerlemesi Osmanlı sultanı ve Habsburg imparatorunu karşı karşıya getirmiştir. Osmanlı Habsburg rekabeti iki imparatorluk arasında olduğu kadar iki büyük din, iki kültür kısacası iki ayrı dünyanın da karşılaşması ve çatışması olarak tanımlanabilir⁹⁹.

Osmanlılarla Habsburglar arasındaki ilk yazılı anlaşma da 1547 tarihli ahidname-i'dir¹⁰⁰. Anlaşmada, iki tarafın tüccarları kanunnamelerde belirtilen vergilerini verdikten sonra rahatça ticaret yapabilecekleri, canları ve mallarına dokunulmayacağı bilgileri yer almaktadır. 'Yusufça Definesi'ndeki en erken Habsburg sikkeleri 1521 (Tablo 2, kat. no. 20) ve 1531 (Tablo 2, kat. no. 37) yılına tarihlenmektedir. Dolayısıyla 1547 yılı öncesine dayanan uluslararası ticaret konulu sorunlar ahidname-i gerekli kılmıştır. Definedeki 1552 tarihli sikke, 1550-1580 yılları arası tarihli Budin kanunnamelerinde ve gümrük bedeli listelerinde görülen ve ahid-

97 Ahidnameler için bk. Mübahat S. Kütükoğlu, "Ahidname", *DİA*, C 1, İstanbul 1988, s. 536-539; Meryem Kaçan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnameleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, s. 32-36.

98 Yıldız, *age.*, s. 43, 146-147.

99 Ergün Özsoy, *Akdeniz'de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1660: Siyaset-Ticaret-Ziyaret*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016, s. 17.

100 Petritsch, Ernst Dieter, "Haraç mı Onursal-Hediye mi? XVI. Yüzyıl İkinci Yarısı Osmanlı-Habsburg İlişkileri Hakkında Bir Değerlendirme" (çev. Ergün Özsoy), *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 33, (2015), s. 265-266.

namelerde yer alan hükümlerden yola çıkarak, Osmanlı ve Habsburg arasında Venedik üzerinden yürütülen ticari faaliyetlerin 1547 yılı sonrası da devam ettiğini göstermektedir¹⁰¹. Definde 1552-1593 yılları arasına tarihlenen sikkeler, 1547-1593 yılları arasında Osmanlı ve Habsburg arasında gerçekleşen barış anlaşmaları ve Türk elçilik heyetinin Habsburg topraklarında görülmesi gibi itidalli ilişkinin de kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Wallerstein (2015, s. 106) tarihsel yüzyıllar ile kronolojik yüzyılların her zaman aynı olmak zorunda olmadığını kabul ederek, 16. yüzyıl Fernand Braudel’in yargısı ile yani 1450’den başlayarak 1640’lara kadar devam eden zaman dilimi içinde değerlendirir. Söz konusu yıllar 1450’li yıllarda Almanya’da baskı tekniğinin icat edilmesi ile matbaanın toplumsal değişim aracı olarak etkisi, 1453’te II. Mehmed’in Konstantinopolis’i fethi, yine 1453’te Fransa ve İngiltere arasındaki 100 yıl savaşlarının bitmesi, artan nüfus, ılıman iklim, Kuzey İtalya, Doğu Elbe, Polonya, Kuzeybatı-Orta ve Doğu Avrupa ve Yeni Dünya’nın belli bölümlerinin Avrupa dünya ekonomisi içine girmesi ile karakterize edilebilir. ‘Yusufça Definesi’ndeki birikim de kabaca 1462-1622 yılları arasına tarihlenmektedir. Dolayısıyla makalenin metninde de “16. yüzyıl” söz konusu yıllar içinde değerlendirilmiştir.

14.-15. yüzyıllarda Müslümanların, Yahudilerin ve Bizanslıların Macaristan Krallığı’nın ekonomik yaşamından aşamalı olarak dışlanmaları, İtalyan ve Alman tüccarların bölgedeki ekonomik faaliyetlerini artmıştır. Macaristan, İtalyan Yarımadası ve Kutsal Roma İmparatorluğu bölgeleri ile ilişkilerini her anlamda özellikle de ticaretle korunmuştur. İtalya’dan (Floransa, Toskana, Venedik ve Ceno’va’dan) ve Alman topraklarından (Nürnberg, Hamburg ve Bamberg’den) çok sayıda finansal temsilci, tüccar, zanaatkâr Macaristan’a gelmiştir. Bölgedeki 16. yüzyıla tarihlenen define buluntuları da bunu desteklemektedir¹⁰². 16. yüzyılda bölgedeki Osmanlı fetihlerinin yaşamın her alanında bir kaosa neden olduğu görüşüne katılmayan Szelenyi¹⁰³, yaygın görüşün aksine, bölgede Osmanlı medeniyeti ve idaresinin bir ilerlemeyi temsil ettiğine inanmaktadır. Ona göre Osmanlı “barbarlığı” olarak nitelendirilenin aksine, hoşgörü, kentleşme, ticaret, üretim, devlet idaresi veya askeri teknoloji açısından Macar koşullarından daha ileride olduğunu, tarım alanlarında yani ovalarda Osmanlı yönetiminin, ikinci serflik ve feodaliz-

101 Özsoy, *agt.*, s. 3, 16, 170-171, 181; Sahillioğlu, *agm.*, s. 9, 12.

102 Fara, *agm.*, s. 119.

103 Balazs A. Szelenyi, “The Dynamics of Urban Development: Towns in Sixteenth and Seventeenth-Century Hungary”, *The American Review*, (April) 2004, s. 380-82.

min kurumsal özelliklerini ortadan kaldırdığını savunur. Bölgedeki ticari yoğunluk, potansiyeli ve yabancı tüccarlar (“Yunan” ve “Levanten” olarak adlandırılan özellikle oryantal ticarete katılan yabancı tüccarlar) hakkında detaylar içeren Sibiü gümrük kayıtları da 16. yüzyılın ortalarında bölgenin siyasi ve ekonomik durumundaki hızlı değişimlere rağmen ticari değişimin devam ettiğini göstermesi açısından da önemlidir. Çünkü kayıtlar, Ortaçağ ticaretinin Budin’in Osmanlı fethi nedeniyle çökmüş olduğu savından başka bir hikaye anlatmaktadır. Dolayısıyla bu değişikliklere rağmen ticaret, kendi koşullarını yaratarak devam etmiştir. Yani askeri ve siyasi olaylar ticareti ve tüccarların davranışını etkilemiş olabilir ama ticaret devam etmiştir.

Venedik dönem kaynaklarından Osmanlı tebaası ile Hıristiyan tüccarlar arasındaki sıkı bağlantıların varlığı da anlaşılabilir. Örneğin Venedikli bir tüccar, Müslüman bir tüccara Venedik’te sahip olduğu kredilerle ödünç para verebilirdi. Noter kayıtları ayrıca Hıristiyanların bir Müslüman adına hareket edebileceğini, ticaretinde ona yardım edebileceğini ve hatta aynı işi paylaşabileceğini de göstermektedir. 1416’dan beri ahidnamelerin iki ülke arasında ticaret yapan Osmanlı ve Venedikli tüccarlar için karşılıklı haklar oluşturması, 1453 anlaşmasında, Osmanlı tüccarlarının Venedikliler ile aynı gümrük vergilerini ödemek zorunda olmaları zaten iki ülkenin tüccarlarını pazarda aynı değere sahip olmalarını birlikte getirmiştir. Macaristan sınırının güneyinde bulunan ve bölgenin henüz Osmanlı hakimiyetine girmeden önceye tarihlenen birlikte bulunmuş İtalyan dükaları ve Osmanlı altın paraları da İtalyan tüccarlar sayesinde dolaşımda olmalıdır. Ayrıca madeni para bulguları, kuzey İtalya’da ticari temasları olan güney Alman tüccarların Osmanlı altın sikkelerine yabancı olmadığını da göstermektedir¹⁰⁴.

Sonuç

Bu araştırmanın konusunu oluşturan “Yusufça Definesi”, Kocaeli’nin Kandıra İlçesi Yusufça Köyü’nde ele geçmiştir. Definede 1462-1622 yılları arasında tarihlenen sikkelerden oluşan toplam 154 adet altın, 2 adet gümüş sikke bulunur. Altın sikkelerin 98’si Osmanlı diğer 56’sı ise Avrupa sikkelerinden oluşmaktadır. Avrupa sikkeleri ile Osmanlı padişahlarının sikkeleri çağdaştır. 15. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen 1 adet ve 17. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen 4 adet Avrupa sikkesi dışında kalan sikkeler 16. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu çalışmada 16. yüzyıla tarihlenen Osmanlı ve Avrupa sikkelerinden oluşan Yusufça Definesi örneğinden

¹⁰⁴ Buza, agm., s. 24.

yola çıkararak, 16. yüzyılda uzun mesafeli ticarete altın sikkelerin yeri/dolaşımı, birikimin sahibi ve mesleği tartışılmıştır.

16. yüzyıl Osmanlı toplumunda ekonomi tarımsal faaliyetlere dayanıyordu. Yerleşik tarımla uğraşan kırsal nüfus ve göçebe olarak yaşayan nüfus da Anadolu'nun birçok yerinde düzenli olarak kurulan yerel pazarları kullanmaktaydı. Osmanlı ülkesinden tarımsal ürünler ithal etmek isteyen Avrupalı tüccarlar da bu pazarların içinde daha büyük olanlara gelerek mal toplayabiliyordu. Kırsal alanlar ile kentler arasındaki yerel ticaret ve uzun mesafeli ticaretin önemli bir bölümü söz konusu bu pazarlar aracılığı ile gerçekleşiyor olmalıydı. Merkezi idare, 16. yüzyılda pazarların yerlerini ve buralarda gerçekleşecek ticaretin miktarını belirlemekteydi. Eğer pazarlar Hazine'ye veya tımar sipahilerine aynı olarak yapılan ödemelerin nakit paraya çevrildiği yerler ise, her idari birimde en az bir pazarın bulunmasını beklemek yanlış olmaz. Dolayısıyla Adapazarı-Kandıra yolu üzerinde yer alan Osmanlı menzil teşkilatı içinde ara durak noktası olarak da değerlendirilebilecek Araman'ı (Kaymaz) 16. yüzyılda önemli bir ticaret ve tarım merkezi olarak ele alırsak, Yusufça'da bulunan definenin sahibinin de Araman Pazarı'nı kullanmış olması fikrini ileri sürebiliriz. 16. yüzyılda Anadolu'da nakit kullanımının önceki yıllara göre daha yaygın olduğu ve söz konusu dönemde bölgelerarası ticaretin öneminin de arttığı düşünülürse, ödemelerin kısmen aynı, ama büyük oranda parasal olduğu vurgulanabilir ki, Yusufça Definesi'de, 16. yüzyıl Osmanlı ekonomisinde parasal ödemelerin yaygınlaştığının bir kanıtıdır. Bu bağlamda Yusufça Definesi, saray ve İstanbul'un iâşesini karşılayan tarım ve hayvancılığın yapıldığı İzmit ve çevresindeki verimli topraklarda Batı ile ticaretle uğraşan zengin tüccarların varlığının kanıtı olarak da ele alınabilir.

16. yüzyıl, Osmanlı ve Avrupa tarihleri açısından siyasi, askeri, sosyal, ekonomik, kültürel ve düşünce gibi köklü değişikliklerin meydana geldiği bir zaman dilimidir. Özellikle de siyasi parçalanma askeri ve ticari rekabetin önünü açmıştır. Osmanlılar da tüccar faaliyetlerinin uluslararasılaşmasına ve Avrupa'da kültürel bir canlanmaya katkıda bulunmuştur. Yusufça Definesi'ndeki yabancı sikke birikiminin ilk sahibi, bizzat Anadolu'ya gelip ticaret yapan ve altın sikkeyi bırakan yabancı tüccar da olabilir. Osmanlı İmparatorluğunda altın sikkelerin tüccarlar tarafından da kullanıldığı dikkate alındığında, Kandıra'nın Yusufça Köyü'nde bulunan definenin sahibi, Kandıra'da yaşayan bir tüccar ve mirasçısı olabilir. Definedeki altın Osmanlı sikkeleri tüccar ve ailesinin yaptığı ithalat/ihraacat ya da devlete vereceği vergi olarak da birikmiş olabilir. Osmanlı yönetimi, çağdaşı birçok devlet-

te olduğu gibi, yabancı sikkelerin tedavülüne izin veriyordu. Dolayısıyla Osmanlı'nın resmi parasının yanında ticaret ve seyahat amacıyla ülkede tedavülde olan Venedik Dükası, Macar Kiremisi altını, Polonya Zolotası gibi yabancı devletlerin paraları serbestçe dolaşımdaydı. 'Yusufça Definesi'ndeki Avrupa darplı sikkeler de yabancı devletlerin paralarının Osmanlı'da serbest dolaşımının kanıtı olarak değerlendirilmiştir.

Yusufça definesi Anadolu ve Anadolu dışında benzer define buluntuları karşılaştırılmak istenmiştir. Bu karşılaştırmada diğer define buluntularında da Yusufça Definesi örneğindeki gibi *sultani*, *dika* birimlerinin olmasına, Osmanlı ve Avrupa darplı örneklerin çağdaş ve benzer olmasına dikkat edilmiştir. Ancak ne yazık ki Türkiye'de yayınlı benzer define buluntusu örneğini tespit edilememiştir. Balkanlarda bulunmuş yayınlı birçok Erken Ortaçağ tarihlenen define buluntularına ulaşmak mümkün, ancak Yusufça Definesi örneğindeki gibi *sultani* ve *dika* gibi birimleri, Osmanlı ve Avrupa darplı örneklerin çağdaşları olan define sayısının çok sınırlı olduğu görülmüştür. Bu defineler de dağılmış olduğu için sağlıklı karşılaştırma mümkün olmamıştır.

16. yüzyılın ikinci yarısına kadar, Osmanlı Devleti'nde ticaret hacmi en geniş olan devlet Venedik'ti. Definedeki 1462-1595 yılları arasına tarihlenen altın sikkeler, 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başı arasında, Venedik-Osmanlı arasındaki siyasi amaçlı misyonlar azalsa da bunun tersine ticari ilişkileri devam ettirdiğini/arttığını göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğunun güneydoğu Avrupa'daki 16. yüzyılda askeri ilerlemesi, Osmanlı ve Habsburg imparatorunu karşı karşıya getirmiştir. Definede 1552-1593 yılları arasına tarihlenen sikkeler, 1547-1593 yılları arasında Osmanlı ve Habsburg arasında gerçekleşen barış anlaşmaları ve Türk elçilik heyetinin Habsburg topraklarında görülmesi gibi ilişkilerin kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Aynı şekilde 1552 yılında Kanuni döneminde yapılan Name-i Humayun ile Polonya'ya dostluk teminatı verilmesi, 1577 yılı tarihli III. Murad'ın Kral Stephan Bathory'ye gönderdiği bir diğer ahidname definedeki Polonya sikkelerinin III. Murad dönemindeki artışını açıklamaktadır.

16.yüzyıl ekonomik yaşamı ile ilgili bilgilerin varlığı madeni para buluntuları ile karşılaştırıldığında, sayıca tutarlı değildir. Bunun en önemli sebebi elbette günümüz yaşayan şehirlerdeki sistematik ve geniş arkeolojik kazıların eksikliği, insani ve maddi nedenlerdir. Dolayısıyla 16-17. yüzyılda hala ekonominin belirgin ve gerçek bir imajına sahip olamamamızın ana nedeni, madeni para buluntu kayıtlarının eksikliği olarak da açıklanabilir. Dolayısıyla yapılmaya çalışılan değerlendirmelerin kısmi ve göreceli olduğu da göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Acıpınar, Mikail, *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa Akdeniz’de Diploması, Ticaret ve Korsanlık 1453-1599*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016.
- Akdağ, Mustafa, *Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- Anadol, Ayşen (ed.), *Uzak Komşu Yakın Anılar Türkiye-Polonya İlişkilerininin 600.Yılı*, İstanbul 2014.
- Anievas Alexander - Kerem Nişancıoğlu, *How the West Came to Rule: The Geopolitical Origins of Capitalism*, Pluto Press, London 2015.
- Arbel, Benjamin, *Trading Nations, Jews and Venetians in the Early Modern Eastern Mediterranean*, E. J. Brill, Leiden 1995.
- Atçıl, Zahid, “Osmanlı-Venedik İlişkileri ve Osmanlı Tüccarları” *Toplumsal Tarih*, 275(2016), s. 36-40.
- Bacharach, Jere, L., “Mısır ve Suriye İslami Sikkelerini ‘Okumak’ (Osmanlı Dönemine Kadar)” *Altının İktidarı, İktidarın Altınları Yapı Kredi Altın Sikke Koleksiyonu*, (ed. Oğuz Tekin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 69-77.
- Bağış, Ali İhsan, *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler, Kapitülasyonlar, Avrupa*, Ankara 1983.
- Batmaz, Eftal Ş., “XV.-XVI. Yüzyıl Sancak Kanunnamelerine Göre Osmanlı Devleti’nde Tahıl Üretimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C 23/S. 36, (2004), s. 35-41.
- Beydiz, Mustafa Gürbüz, “Osmanlı Dönemi Gemi Yapımında Ağaç Kullanımı”, *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2017, s. 1-11.
- Aydın, Bilgin - Günalan, Rıfat, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.
- Barkan, Ö. L., “(H. 933- 934) M. 1527- 1528 Mali Yılına Ait Bir Osmanlı Bütçesi Örneği”, *Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi: Tetkikler-Makaleler*, C 1, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul 2000, s. 251-329.
- Barkan, Ö. L., “954-955 (1547-1548) Malî Yılına Ait Bir Osmanlı Bütçesi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C 19/S.1-4, (1957-58), s. 219-232.

- Birdal, Mehmet Sinan, *Kutsal Roma İmparatorluğu ve Osmanlı Küresel Emperyal İktidardan Mutlakiyetçi Devletlere* (çev. Barış Özkul), İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- Blanchard, Ian, Mining, *Metallurgy and Minting in the Middle Ages V. 3*, Stuttgart, 2005.
- Blasko, Marius, “An Early Seventeenth Century Hoard Discovered in Dolj County”, *Revista de Cercetari Arheologice si Numismatice* 3, (2017), s. 380-399.
- Bostan, İdris, “Osmanlı Tersaneleri ve Gemi Teknolojisi”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doruğu 16.Yüzyıl Teknolojisi*, (ed. Kazım Çeçen), Renk Ajans Basım Yayın Hizmetleri, İstanbul 1999, s .313-335.
- Boz, Levent, “Romanya'nın Transilvanya Bölgesi Protestan Kilselerine Halı Bağışlama Geleneği”, *Vakıflar Dergisi*, S. 42, (2014), s. 81-87.
- Buza, Janos, “The Exchange Rates of the Hungarian and Turkish Ducats in the Mid-16th Century”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* 60/1(2007), s. 33-54.
- Çakır, Baki, *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, Kitabevi, İstanbul 2003.
- Çakır, Baki, “Osmanlı Devleti'nin Bilinen En Eski (1495-1496) Bütçesi ve 1494-1495 Yılı İcmali”, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 47, (2016), s. 113-145.
- Çakır, Merve, *Osmanlı Şehir Tarihinin Arşiv Kaynakları: İzmit Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Çetin, Atilla, “Osmanlı Döneminde Kandıra Tarihine Toplu Bir Bakış”, *Kandıra Sempozyumu ve Kandıra Kurultayını Bildirileri*, 2005, s. 4-73.
- Dallasta, Federica, *Eredità di carta. Biblioteche private e circolazione libraria nella Parma Farnesiana (1545-1737)*, Milano 2010.
- Damalı, Atom, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, C 1, Acar Basım ve Cilt Sanayi Tic. A.Ş., İstanbul 2010.
- Day, William R., Michael Matzke ve Andrea Saccocci, *Medieval European Coinage with a catalogue of the Coins in the Fitzwilliam Museum, Cambridge, 12 Italy (I) (Northern Italy)*, Cambridge University Press, 2016.
- Engel, P., *The Realm of St. Stephen, A History of Medieval Hungary 895-1526*, New York 2001.

- Erdem, Ekrem, “Osmanlı Para Sistemi ve Tağış Politikası: Dönemsel Bir Analiz”, *Bankacılar Dergisi*, S. 56, (2006), s. 10-27.
- Erdoğan Özünlü, Emine, “Kocaeli Tarihi Açısından Önemli Bir Kaynak: Derdest Defterleri”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, 2016, s. 375-380.
- Fleet, Kate, *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti* (çev. Ö. Akpınar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.
- Fara, Andrea, “Italian Merchants in the Kingdom of Hungary in the Late Middle Ages and Early Modern Period (XIIIth-XVIth Centuries)”, *Italy and Europe’s Eastern Border (1204-1669)*, Peter Lang GmbH, Main 2012, s. 119-133
- Faroqhi, Suraiya, “16.Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar (İçel, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın ve Men-teşe)”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, S. 1(1978) (çev. Melek Eğilmez), s. 39-85.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- Faroqhi, Suraiya, “16.Yüzyıl Sonlarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Siyaset ve Sosyo-Ekonomik Değişim”, *Kanuni ve Çağın Yeniçağda Osmanlı Dünyası* (ed. Metin Kunt ve Christine Woodhead), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002, s. 92-114.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya* (çev. Ayşe Berktaş), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Yollara Düşenler* (çev. Zülal Kılıç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2016.
- Gecsenyi, Lajos, “‘Turkish Goods’ and ‘Greek Merchants’ in the Kingdom of Hungary 16th and 17th Centuries”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 60 (2007), s. 55-71.
- Genç, Mehmet, “Mukataa”, *DİA*, C 31, İstanbul 2006, s. 129-132.
- Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, 2000.
- Genç, Mehmet, “Klasik Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi* 42 (2014), s. 9-18.

- Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.
- Goffman, Daniel, *Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700* (çev. Ülkün Tansel), Kitap Yayınevi, İstanbul 2004.
- Gökbilgin, M. T., “Venedik Arşivlerindeki Türkçe Belgeler Koleksiyonu ve Bizimle İlgili Diğer Belgeler”, *Belgeler*, C V-VIII/S. 9-12, (1968-1971), s. 39-54.
- Guboglu, M., “Osmanlı Padisahları Tarafından Transilvanya’ya Verilen Ahidnameler, Kapitülasyonlar 1541-1690”, *IX. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C II, TTK Basımevi, Ankara 1981, s. 1725-1734.
- Güneş, Ahmet, *Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1994.
- Hagen-Janke, U. - R. Walburg, *Early Modern Gold Coins from Deutsche Bundesbank Collection*, Munich 1985.
- Hergüner, Mustafa, “Osmanlı’nın İlk Emir-i Svahili Karamürsel Bey’in Döneminde Anadolu Beylikleri ve Venedik, Ceneviz ve Bizans Denizciliği’ne Bir Bakış”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, C 1, 2016, s. 236-253.
- Iliescu, Octavian, *The History of Coins in Romania (cca.1500 B.C.-2000)*, Editura Enciclopedica, Bucharest 2002.
- İnalçık, Halil, “Bursa and the Commerce of the Levant”, *Journal of Economic and Social History of the Orient* 3(1960), s. 131-47.
- Jasek, Dariusz F., “The Gdansk (Danzig) 1577 Siege Gold Ducats”, *Coin Week* 7, (2017), s. 1-4
- Jasek, Dariusz F.,” World Coins-A History of the Netherlands Gold Ducat: As it Began”, *Coin Week*, 26(2016), erişim: <https://coinweek.com/world-coins/world-gold-coins-2/world-coins-history-netherlands-gold-ducat-began/>
- Kaçan, Meryem, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnameleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.
- Kadı, İsmail Hakkı, “Erken Modern Dönemde Hollanda’nın Levant ile Ticareti”,

Sultanlar, Tüccarlar, Ressamlar Türk-Hollanda İlişkilerinin Başlangıcı (Yay. haz. R. Barış Kıbrıs), Pera Müzesi, İstanbul 2012, s. 37-45.

Kadı, İsmail Hakkı, "Non-muslim Ottoman Merchants in Amsterdam", *The Ottoman World* (ed. Christine Woodhead), Routledge, 2012, s. 276-288.

Kafadar, Cemal, "A Death in Venice (1575): Anatolian Muslim Merchants Trading in the Serenissima", *Journal of Turkish Studies*, 10, (1986), s. 191-217.

Kafadar, Cemal, *Kim Varımiş Biz Burada Yöğiken*, Metis Yayınları, İstanbul 2009.

Kallek C., *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C 32, 2006, s. 387-389, İstanbul, Kasım/2019
<https://islamansiklopedisi.org.tr/narh#1>

Katz, Victor, *Thousand Years of Bohemian Official Coinage (929-1929)*, Czechoslovak Numismatical Society, Prague 1929.

Kayapınar, Levent, "Geç Dönem Ortaçağ Avrupa Tarihi (1300-1453)", *Ortaçağ-Yeniçağ Avrupa Tarihi*, (ed. L.Kayapınar - E. Afyoncu), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2019a, s. 52-76.

Kelleher, Richard, "From the Commercial Revolution to the Black Death (c.1150-150)", *Money and Coinage in the Middle Ages* (ed. Roy Naismith), Brill, Leiden/Boston 2018, s. 121-150.

Kolodziejczyk, Dariusz, "The Export of Silver Coin Through the Polish-Ottoman Border and the Problem of the Balance of Trade", *Turcica* 28, (1996), s. 105-116.

Konukçu, Enver, "Akçakoca'nın Kadıra'dan Sonra Osmanlı Topraklarına Kattığı Hisar Ermeni Bazar mı? Yoksa Araman mı? *SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C 10/S. 2, (2008), s.125-139.

Küpelî, Özer, "Osmanlı Devleti'nde Panayır Organizasyonları ve Gönen Hacı İsa Panayırının Tarihine Dair", *Osmanlı 3 İktisat*, (ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 490-497.

Küpelî, Özer, "Osmanlılar ve Doğu Ticaret Yolları Üzerine (XV-XVII. Yüzyıllar)", *Prof. Dr. Necmi Ülker Armağanı*, İzmir 2008, s.391-405.

Kütükoğlu, Mübahat S., "Ahidname", *DİA*, C I, İstanbul 1988, s. 535-540.

Mantran, Robert, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu* (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara 1995.

- Memiş Gülcan - Recep Yaşa, “Kandıra-Araman Köyü’nün Osmanlı Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV Bildiriler*, C 1, (ed. H. Selvi, İ. Şirin, A. Yeşildal ve R. Narin), Kocaeli 2018, s. 81-105.
- Mirnik, Ivan ve Muhamed Ždralović, “O skupnom nalazu zlatnog I srebrnog novca 15. 16.stolieca kod Opatinca”, *Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu* 3/8, (1975) s. 119-132.
- Mirnik, Ivan - Muhamed Ždralović, “Skupni nalazi novca iz Hrvatske XIV. Sukupni Nalaz Zlatnog I Srebrnog Novca 16. St. iz Svinjarevaca”, *VAMZ*, 3./XXXIX (2006), s. 217–256.
- Munteanu, Lucian, “Preliminary Data About the Coin Hoard of Iași-2002”, *The Great Medieval Coin Hoard of Iași*, (ed. Virgil Mihailescu-Birliba; trans. Adrian Poruciu ve Norbent Poruciu), Institutul European Press, Iași 2006, s. 433-474.
- Nagy, Zsolt D. - Zoltan May - Kristian Fintor, “Archaeometric Investigation of the Hoard from Bodrogolaszi, Hungary”, *Star: Science & Technology of Archaeological Research* 1(2015), s. 89-98.
- Nef, J., “Industrial Europe at the Time of the Reformation (ca. 1515-ca. 1540)”, *Journal of Political Economy*, Vol. 49/No. 1 (Feb., 1941), s. 1-40.
- Oflaz, Erkan, *16.Yüzyıl Akdeniz Ticaretinde Hegemonya; Osmanlı-İspanya Rekabeti*, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2019.
- Özsoy, Ergün, *Akdeniz’de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1660: Siyaset-Ticaret-Ziyaret*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016.
- Öztürk, Mustafa, “Osmanlı Para Politikası”, *XIII. Türk Tarih Kongresi, III/III*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002, s. 2-10.
- Pach, Zsigmond Pal, “Hungary and the Levantine Trade in the mid 14th-17th Centuries”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 60, (2007), s. 9-31.
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları Seçme Eserler I* (5., 7., 9., 10., 12.bö-lümleri çev. Gökhan Aksay), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2018.

- Pedani, Maria Pia, *Osmanlı Padişahının Adına İstanbul’un Fethinden Girit Savaşı’na Venedik’e Gönderilen Osmanlılar*, (çev. Elis Yıldırım, ed. Nevin Özkan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.
- Pedani, Maria Pia, “Ottoman Merchants in the Adriatic Trade and Smuggling”, *ACTA HISTRIAE* 16, (2008), s. 155-172.
- Pedani, Maria Pia, “A Culture of Trust Ottoman Mercants and Venetian Notaries in the Early Modern Period”, *Venetians and Ottomans in the Early Modern Age Essay on Economic and Social Connected History* (ed. Anna Valerio), Venezia Edizioni Ca’Foscari-Digital Publishing 2018, s. 31-47.
- Petritsch, Ernst Dieter, “Haraç mı Onursal-Hediye mi? XVI. Yüzyıl İkinci Yarısı Osmanlı-Habsburg İlişkileri Hakkında Bir Değerlendirme” (çev. Ergün Özsoy), *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 33, (2015), s. 261-274.
- Pfeiffer-Taş, Şule - Nikolaos Schindel, “The Beçin Coin Hoard and Ottoman Monetary History in the Late 16th/Early 17th Century”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 56, (2013), s. 1-18.
- Pfeiffer-Taş, Şule, “I. Selim’den I. Ahmed’e Kadarki Dönemde Osmanlı Devleti’nin Para Tarihi”, *Beçin Definesi*, C 1, (Yay. haz. R. H. Ünal-F. Krinzinger-M. Alram -Ş. Pfeiffer-Taş), Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2015, s.65-108.
- Polatçı, Türkan - Alican Batmaz, “Doğu-Batı İmajı Gölgesinde Konstantinopolis ve Beç: XVI.ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Habsburg İlişkileri”, *Akademik Bakış*, C.6/S.12, 2013, s. 51-80.
- Polatel, Oğuz, “Osmanlı Dönemi İzmit’in Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayatında Ermeniler”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, C 2, 2015, s. 891-923.
- Radvan, L., *At Europe’s Borders, Medieval Towns in the Romanian Principalities*, Brill Press, USA 2010.
- Reychman, Jan, *Polonya ile Türkiye Arasındaki Diplomatik Münasebetlerin 550. Yıldönümü*, Ankara 1964.
- Sahillioğlu, Halil, *Kuruluşundan XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul 1958.
- Sahillioğlu, Halil, “Osmanlı İdaresinde Kıbrıs’ın İlk Yılı Bütçesi”, *Belgeler*, C IV/S. 7-8, (1967), s. 1-33.

- Sahillioğlu, Halil, “Akçe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 2, 1989, s. 224-227.
- Sahillioğlu, Halil, “Darphane”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 8, 1993, s. 501-505.
- Sahillioğlu Halil, “Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, S. 1, 1978, s. 1-38.
- Sahillioğlu, Halil, “1524-1525 Bütçesi”, *İÜİFM Ömer Lütü Barkan’a Armağan*, C 41 / S. 1-4 (1985), s. 415-447.
- Stahl, Alan, “Learning from the Zecca. The Medieval Mint of Venice as a Model for Pre-Modern Minting”, *The Numismatic Chronicle* 17 (2011), s. 347-354.
- Stahl, Alan, *The Mint of Venice in the Middle Ages*, The Johns Hopkins University Press, New York 2000.
- Stahl, Alan, “The Venetian Mint in the Age of the Black death”, *Material Culture and Cultural Materialisms in the Middle Ages and the Renaissance*, (Ed. Curtis Perry), Arizona Studies in the Middle Ages and the Renaissance 5 Belgium 2001, s. 41-57.
- Szelenyi, Balazs A., “The Dynamics of Urban Development: Towns in Sixteenth and Seventeenth-Century Hungary”, *The American Review*, (April) 2004, s. 360-386.
- Şahin Afşin - Sibel Cengiz, “16’ncı Yüzyıl Fiyat Devrimi ve Osmanlı İnan Savaşlarının Osmanlı İpekçilik Endüstrisi Üzerine Etkileri”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C 1 /S.1, 2010, s. 69-82.
- Tabakoğlu, Ahmet, “Ortadoğuda ve Osmanlılarda Altın Para”, *Altının İktidarı, İktidarın Altınları Yapı Kredi Altın Sikke Koleksiyonu* (ed. Oğuz Tekin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 79-114.
- Tabakoğlu, Ahmet, “XVII ve XVIII Yüzyıl Osmanlı Bütçeleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C 41 /S. 1-4 (1985), s. 389-414.
- Tekin, Oğuz, “Osmanlı İmparatorluğunda Para”, *Osmanlı 3 İktisat* (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 169-179.
- Turan, Şerafettin, “Venedik’te Türk Ticaret Merkezi. Fondaco dei Turchi”, *Belle-ten*, C XXII/S. 126(1968), s. 247-283.
- Travaini, Lucia, “Coins and Identity: From Mint to Paradise”, *Money and Coinage in the Middle Ages* (Ed. Roy Naismith), Brill, Leiden/Boston 2018, s. 320-349.
- Bulleten, Nisan 2022, Cilt: 86/Sayı: 305; 119-176

- Ulugün, Yavuz F., *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit 2008.
- Uzun, Mustafa C. - Afşar, Bilge, “Osmanlı Ekonomisinin Temel Unsurlarının Ekonomik Yaklaşım Çerçevesinde değerlendirilmesi”, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, (2019), s.54-93.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II-III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- Üçel-Aybet, Gülgün, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Ünal, H. Ü. - Krinzing, F. - Alram, M. - Ş. Pfeiffer-Taş (Yay. haz.), *Beçin Definesi 1-2*, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara 2015.
- Wallerstein, Immanuel, *Modern Dünya Sistem I Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyıl’da Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri* (çev. Latif Boyacı), Yarı Yayınları, İstanbul 2015.
- Wiesner-Hanks, Merry E., *Erken Modern Avrupa 1450-1789* (çev. Hamit Çalışkan), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2019.
- Velter Anna-Maria ve Gabriel Custerea, “Medieval Coins Hoards from the 16th-17th Century Found in Dobrudja”, *Coin Hoards of Dobrudja I* (ed. G. Custurea, M.Dima, G. Talmatchi ve A. M. Velter), Costanta 2007, s. 114-293.
- Yıldız, Yusuf, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.
- Zaoral, Roman, “Mining, Trading and Minting in Late Medieval Bohemia”, *From Ore to Money, Mining, Trading, Minting*, Proceedings of the Tallinn (2018) Conference (ed. G. Depeyrot - I. Leimus), Wetteren 2018, s. 79-98.
- Jaco Zuijderduijn, Rombert Stapel ve Jan Lucassen, “Coin Production in the Low Countries”, *TSEG- The Low Countries Journal of Social and Economic History*, 15/2-3, (2018), s. 69-88.

EKLER**Tablo 1:** Osmanlı İmparatorluğu Sikkeleri

Osmanlı İmparatorluğu								
No	Müz. Env. No.	Padişah	Tip	Darphane	Tarih	Çap	Ağırlık	Toplam
1*	2680	Sultan Selim I 1512-1520 (H 918-926)	Sultani	Serez	918	19	3,5	1
2*	2695	Sultan Süleyman I 1520-1566 (H 926-974)	Sultani	Bursa	926	20	3,5	36
3	2696		Sultani	Bursa	926	20	3,5	
4	2723		Sultani	Bursa	926	21	3,5	
5*	2697		Sultani	Canca	926	20	3,5	
6*	2729		Sultani	Cezayir	926	18	3,6	
7*	2718		Sultani	Dınişk	926	20	3,4	
8	2719		Sultani	Dınişk	926	20	3,4	
9*	2720		Sultani	Haleb	926	20	3,5	
10	2721		Sultani	Haleb	926	20	3,5	
11	2722		Sultani	Haleb	926	21	3,5	
12*	2724		Sultani	Konstanti- niye	926	20	3,5	
13	2725		Sultani	Konstanti- niye	926	20	3,5	
14	2726		Sultani	Konstanti- niye	926	20	3,5	
15	2727		Sultani	Konstanti- niye	926	19	3,5	
16	2728		Sultani	Konstanti- niye	926	19	3,5	
17	2730		Sultani	Mısır	926	21	3,5	
18*	2698		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
19	2699	Sultani	Mısır	926	19	3,5		

20	2700		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
21	2701		Sultani	Mısır	926	19	3,5	
22	2702		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
23	2703		Sultani	Mısır	926	19	3,5	
24	2704		Sultani	Mısır	926	19	3,5	
25	2705		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
26	2706		Sultani	Mısır	926	19	3,5	
27	2707		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
28	2708		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
29	2709		Sultani	Mısır	926	19	3,5	
30	2710		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
31	2711		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
32	2712		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
33	2713		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
34	2714		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
35	2715		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
36	2716		Sultani	Mısır	926	20	3,5	
37	2717	Sultani	Mısır	926	20	3,5		
38*	2694	Sultan Selim II 1566-1574 (H 974-982)	Sultani	Cezayir	974	19	3,5	15
39*	2683		Sultani	Haleb	974	19	3,5	
40	2684		Sultani	Haleb	974	20	3,5	
41*	2692		Sultani	Konstanti- niye	974	18	3,5	
42*	2679		Sultani	Mısır	974	19	3,5	
43	2685		Sultani	Mısır	974	19	3,5	
44	2686		Sultani	Mısır	974	20	3,5	
45	2687		Sultani	Mısır	974	20	3,5	
46	2688		Sultani	Mısır	974	20	3,5	
47	2689		Sultani	Mısır	974	20	3,5	
48	2690		Sultani	Mısır	974	22	3,5	
49	2691		Sultani	Mısır	974	19	3,5	

50*	2681		Sultani	Sidrekapsi	974	20	3,5	
51	2682		Sultani	Sidrekapsi	974	20	3,5	
52*	2693		Sultani	Siroz (Serez)	974	19	3,5	
53*	2731	Sutan Murad III 1574-1595 (H 982-1003)	Sultani	Amid	982	21	3,5	44
54*	2766		Sultani	Bağdat	982	20	3,5	
55	2767		Sultani	Bağdat	982	21	3,5	
56	2768		Sultani	Bağdat	982	20	3,5	
57*	2775		Sultani	Canca	982	20	3,5	
58	2776		Sultani	Canca	982	18	3,5	
59	2732		Sultani	Dımışk	982	19	3,5	
60*	2733		Sultani	Dımışk	982	20	3,5	
61	2773		Sultani	Haleb	982	20	3,5	
62*	2774		Sultani	Haleb	982	20	3,5	
63	2734		Sultani	Konstanti- niye	982	21	3,5	
64	2735		Sultani	Konstanti- niye	982	19	3,5	
65*	2736		Sultani	Konstanti- niye	982	19	3,5	
66	2737		Sultani	Konstanti- niye	982	19	3,5	
67	2738		Sultani	Konstanti- niye	982	19	3,5	
68	2739		Sultani	Konstanti- niye	982	19	3,5	
69*	2741		Sultani	Mısır	982	20	3,6	
70	2742		Sultani	Mısır	982	21	3,5	
71	2743		Sultani	Mısır	982	20	3,5	
72	2744		Sultani	Mısır	982	20	3,5	
73	2745	Sultani	Mısır	982	21	3,5		
74	2746	Sultani	Mısır	982	19	3,5		
75	2747	Sultani	Mısır	982	20	3,5		

Osmanlı-Avrupa Ticari İlişkilerine 'Yusuŕça Definesi' Örneğinde Bir Bakış 167

76	2748		Sultani	Mısır	982	19	3,5			
77	2749		Sultani	Mısır	982	18	3,5			
78	2750		Sultani	Mısır	982	19	3,5			
79	2751		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
80	2752		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
81	2753		Sultani	Mısır	982	21	3,5			
82	2754		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
83	2755		Sultani	Mısır	982	19	3,5			
84	2756		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
85	2757		Sultani	Mısır	982	19	3,5			
86	2758		Sultani	Mısır	982	19	3,5			
87	2759		Sultani	Mısır	982	19	3,5			
88	2760		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
89	2761		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
90	2762		Sultani	Mısır	982	21	3,5			
91	2763		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
92	2764		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
93	2765		Sultani	Mısır	982	20	3,5			
94	2740		Sultani	Sakız	982	20	3,4			
95	2769		Sultani	Sakız	982	20	3,5			
96*	2770		Sultani	Sakız	982	20	3,5			
97*	2771		Sultan Mehmet III 1595-1603 (H 1003-1012)	Sultani	Amid	1003	22		3,5	2
98*	2772			Sultani	Haleb	1003	19		3,5	
	Toplam									98

Tablo 2: Avrupa Devletleri Sikkeleri

No	Müz. Env. No.	Devlet ya da Bölge	Hanedan	Hükümdar	Darphane	Tip	Emisyon Yılı	Çap	Ağırlık
1*	2787	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Cristoforo Mora	Venedik	Duka	1462-71	21	3,5
2*	2789	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Andrea Gritti	Venedik	Duka	1523-38	21	3,5
3*	2791	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Francesco Donato	Venedik	Duka	1545-53	21	3,4
4*	2788	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Francesco Venier	Venedik	Duka	1554-56	21	3,5
5*	2779	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Girolamo Priuli	Venedik	Duka	1559-67	20	3,5
6	2783	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Girolamo Priuli	Venedik	Duka	1559-67	20	3,5
7	2791	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Girolamo Priuli	Venedik	Duka	1559-67	20	3,4
8*	2790	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Pietro Loredon	Venedik	Duka	1567-79	21	3,5
9	2784	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Pietro Loredon	Venedik	Duka	1567-79	20	3,5
10*	2786	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Alvise I Moccegino	Venedik	Duka	1570-77	21	3,5
11	2777	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Alvise I Moccegino	Venedik	Duka	1570-77	20	3,5
12	2778	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Alvise I Moccegino	Venedik	Duka	1570-77	20	3,5
13	2793	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Alvise I Moccegino	Venedik	Duka	1570-77	20	3,5
14	2794	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Alvise I Moccegino	Venedik	Duka	1570-77	20	3,5
15	2782	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Niccolo de Ponte	Venedik	Duka	1578-85	20	3,5
16*	2785	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Niccolo de Ponte	Venedik	Duka	1578-85	20	3,5
17*	2780	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Pasquale Cicogna	Venedik	Duka	1585-95	20	3,5

18	2781	İtalya	Venedik Cumhuriyeti	Paşgiale Cicogna	Venedik	Duka	1585-95	20	3,5
19*	2816	İtalya	Parma Dükahğı	I. Ranuccio Farnese	Parma	Duka	1592-22	21	3,5
20*	2828	Avusturya	Habsburg	II.Ludwing	Kremnica	Gulden	1521	22	3,5
21*	2825	Avusturya	Habsburg	I.Ferdinad	Kremnica	Duka	1552	22	3,5
22	2827	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Kremnica	Duka	1582	22	3,5
23	2831	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Kremnica	Duka	1585	22	3,5
24	2824	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Kremnica	Duka	1587	22	3,5
25*	2829	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Kremnica	Duka	1587	22	3,5
26	2826	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Kremnica	Duka	1590	22	3,5
27	2832	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Kremnica	Duka	1593	22	3,5
28*	2830	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Nagybanya	Duka	1584	22	3,5
29*	2808	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Prag	Duka	1589	22	3,5
30	2809	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Prag	Duka	1590	23	3,5
31*	2810	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Zwolle	Duka	1600	23	3,4
32	2806	Avusturya	Habsburg	II.Rudolf	Zwoll	Duka	1600	21	3,5
33*	2821	Avusturya	Habsburg	III.Maximilian	Hall	Duka	1612-1618	22	3,5
34	2823	Avusturya	Habsburg	III.Maximilian	Hall	Duka	1612-1618	22	3,5
35	2822	Avusturya	Habsburg	III.Maximilian	Hall	Duka	1612-1618	21	3,5

36*	2807	Avusturya	Salzburg Başpiskoposluğu	Wolf Dietrich von Raitenau	Salzburg	2 Duka	1587-97	25	7
37*	2795	Silezya	Breslau Dükalığı		Breslau	Duka	1531	21	3,5
38*	2833	Almanya	Köln Baş Piskoposluğu	IV.Friedrich	Deutz	Thaler	1563	40	27
39*	2805	Almanya	Prusya Dükalığı	Georg Friedrich	Prusya	Duka	1597	22	3,5
40*	2834	Almanya	Saksonya Elektörlüğü	I. August	Dresden	Thaler	1569	40	27,5
41*	2797	Polonya-Baltık Bölgesi	Polonya Krallığı ve Litvanya Prenslığı	Stephan Batory	Gdansk	Duka	1578	22	3,5
42	2796	Polonya-Baltık Bölgesi	Polonya Krallığı ve Litvanya Prenslığı	Stephan Batory	Gdansk	Duka	1586	22	3,5
43	2798	Polonya-Baltık Bölgesi	Polonya Krallığı ve Litvanya Prenslığı	Stephan Batory	Gdansk	Duka	1586	22	3,5
44*	2803	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Gelderland	Duka	1586	23	3,5
45	2800	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Gelderland	Duka	1587	22	3,5
46	2802	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Gelderland	Duka	1595	22	3,5
47*	2813	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Friesland	Duka	1588	22	3,5
48	2814	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Friesland	Duka	1588	22	3,5

49	2815	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Friesland	Duka	1588	22	3,5
50*	2801	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Holland	Duka	1595	22	3,5
51	2799	Flemenk (Aşağı Ülkeler)	Hollanda	Morris	Utrech	Duka	1596	22	3,5
52*	2817	Romanya	Transilvanya Prensligi	Sigismund Bathory	Sibiu/Hermannstadt	Duka	1582	22	3,4
53	2820	Romanya	Transilvanya Prensligi	Sigismund Bathory	Sibiu/Hermannstadt	Duka	1582	23	3,4
54	2818	Romanya	Transilvanya Prensligi	Sigismund Bathory	Sibiu/Hermannstadt	Duka	1585	22	3,4
55	2819	Romanya	Transilvanya Prensligi	Sigismund Bathory	Sibiu/Hermannstadt	Duka	1591	22	3,4
56*	2804	Romanya	Transilvanya Prensligi	Sigismund Bathory	Baia Mare/Nagybanya	Duka	1591	22	3,4
57	2812	Romanya	Transilvanya Prensligi	Sigismund Bathory	Baia Mare/Nagybanya	Duka	1592	22	3,5
58	2811	Romanya	Transilvanya Prensligi	Sigismund Bathory	Baia Mare/Nagybanya	Duka	1593	23	3,5

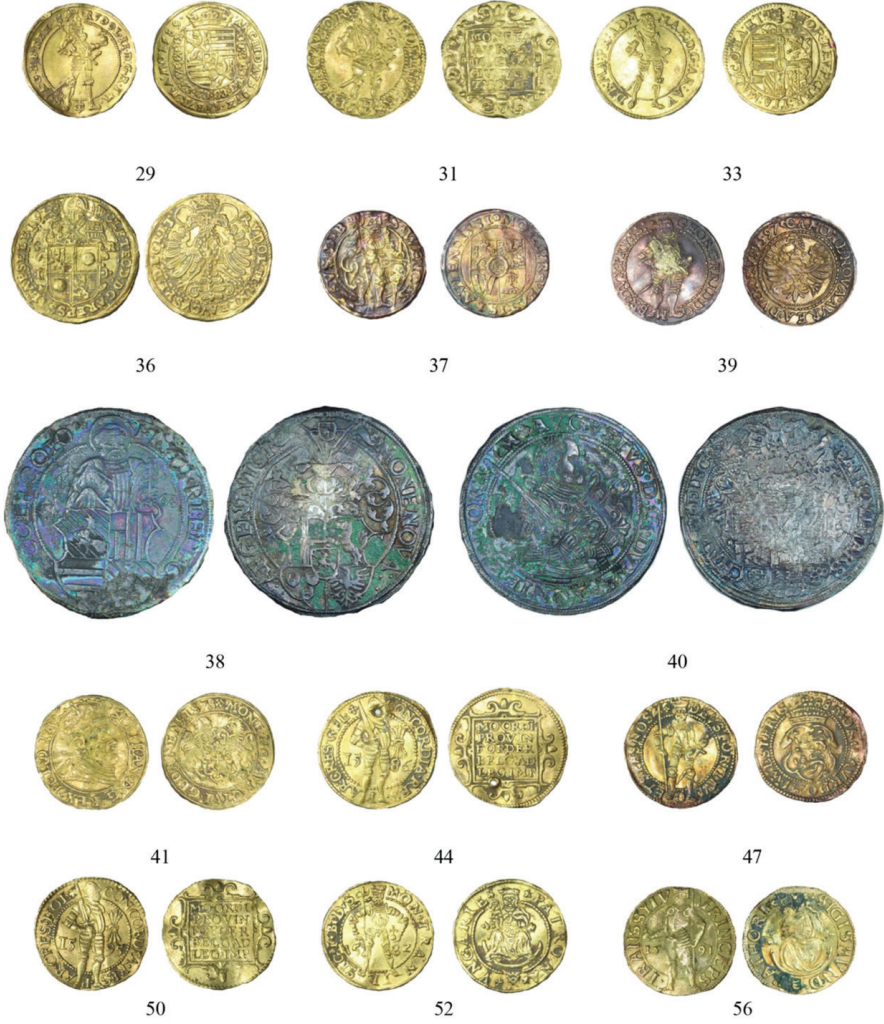
Resim 1: Osmanlı Sikkeleri

Resim 2: Osmanlı Sikkeleri

Resim 3: Avrupa Devletleri Sikkeleri

Resim 4: Avrupa Devletleri Sikkeleri